

Effekter av heteronormen

En studie om utsatthet för sexuella övergrepp, sexuell gränssättning samt utsatthet för hatbrott bland unga hbt-personer

Anna Ahlin
Mina Gäredal

Ungdomsförbundet för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter

2009

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....	4
UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGG.....	5
Urval och svarsfrekvens.....	5
Enkät.....	5
Bearbetning av data.....	6
Generaliserbarhet.....	6
Etik.....	7
UNGDOMAR SOM BESVARAT ENKÄTEN.....	7
Kön och könsidentitet.....	7
Sexuell läggning.....	8
Ålder.....	9
Typ av bostadsort.....	9
PSYKOSOCIAL LIVSSITUATION.....	9
Självkänsla.....	10
Social förankring.....	11
Bemötande från familj och vänner.....	11
Självkänsla i relation till bemötande och social förankring.....	12
SEXUELLA ÖVERGREPP.....	13
Analsex, vaginalsex och oralsex.....	15
It-relaterade sexuella övergrepp.....	16
Blottning, fått sitt kön eller sina bröst berörda, visat sitt kön, visat sina bröst.....	17
Onanerat åt någon, haft smeksex.....	17
Blivit fotograferad/filmad i en sexuell situation.....	17
Psykosocialt välbefinnande.....	17
Stöd till personer som utsatts för sexuella övergrepp.....	18
Bemötande från vårdpersonal.....	18
Anmälningsbenägenhet och bemötande från polisen.....	19

SEXUELL GRÄNSSÄTTNING.....	21
Oralsex, vaginalsex och analsex.....	21
It-relaterade sexuella handlingar.....	22
Blottning, fått sitt kön eller sina bröst berörda, visat sitt kön, visat sina bröst.....	23
Onanerat åt någon, haft smeksex.....	23
Haft oskyddat sex.....	23
Anledningar till svårigheter att sätta sexuella gränser.....	24
Sex mot ersättning.....	25
OTRYGGHET OCH VÅLD.....	27
Otrygghet.....	27
Psykosocialt välbefinnande.....	28
Hot om våld.....	28
Psykosocialt välbefinnande.....	29
Våld.....	30
Psykosocialt välbefinnande.....	31
SAMMANFATTNING.....	31
AVSLUTANDE DISKUSSION.....	32
REFERENSER.....	35
Bilaga 1.....	36

INLEDNING

För att kunna nå och arbeta förebyggande med unga hbt-personer som har, eller riskerar att få, en problematisk livssituation krävs kunskap. Skiljer sig unga hbt-personers livssituation åt från andra ungdomar och i sådana fall på vilket sätt? Hur ser situationen ut för dem som riskerar att utsättas för sexuella övergrepp? Vilka är förövarna? Hur ser behoven ut av stöd och hjälp? Svar på de frågorna är nödvändiga för att samhället ska kunna erbjuda adekvat stöd. Det gäller inte minst bland professionella som verkar inom viktiga samhällsinstanser som vård, skola och rättsväsende. Vår förhoppning med den här studien är att ge svar på några av de frågorna samt att inspirera till fler undersökningar med ett liknande syfte.

I dagsläget finns det ett antal studier som behandlar hbt-personers och i vissa fall unga hbt-personers livssituation ur olika aspekter. I tidigare undersökningar har det konstaterats att gruppen i vissa avseenden skiljer sig från befolkningen i övrigt. I Folkhälsoinstitutets hälsoundersökningar framkommer det att hbt-personer har en betydligt sämre hälsa än övriga befolkningen och i större utsträckning utsätts för kränkande behandling, hot, våld och trakasserier (Folkhälsoinstitutet 2005, Larsson et al. 2008). I undersökningar om unga personer som tar emot ersättning för sex finns det indikationer på att en stor andel homo- och bisexuella personer, främst killar, finns representerade bland sex-säljarna (Abelsson et al. 2008, Hegna et al. 2002, Svedin et al. 2007).

RFSL Ungdom har tidigare gjort två kvalitativa intervjustudier om transpersoner (Darj et al. 2008) respektive unga hbt-personer (Gäredal et al. 2009). Den här studien är ett försök att ta fram ytterligare kunskap om några aspekter av unga hbt-personers livssituation. Vi har valt att ställa frågor till hbt-personer som är mellan 15-26 år om fyra områden:

- Psykosocial livssituation
- Sexuella övergrepp
- Sexuell gränssättning
- Otrygghet och våld

Syftet är att studera hbt-ungdomars livssituation samt eventuella skillnader och likheter *inom* gruppen. Studien omfattar således inte ungdomar som är heterosexuella cispersoner¹. Även om resultaten i den här studien indikerar att vissa hbt-ungdomar har en svår livssituation är det dock viktigt att komma ihåg att det inte gäller alla. Många har också en bra relation till sina föräldrar, god psykisk och fysisk hälsa och ett oproblematiskt förhållande till sig själva och sin kropp. Gruppen hbt-personer, liksom befolkningen i övrigt, är heterogen. Livsvillkoren skiljer sig åt bland annat beroende av kön, sexuell läggning, ålder och social status.

Att göra kvantitativa undersökningar med ett stort antal hbt-personer är på många sätt en utmaning. I representativa befolkningsundersökningar är andel hbt-personer ofta liten, vilket gör det svårt att uttala sig om den heterogena gruppen som helhet. För att få ett större antal svarande ur en viss grupp används i vissa fall specifika forum som kontaktväg. I den här undersökningen har vi valt oss att använda oss av internet-communityt Quiser. Även om inte resultatet kan generaliseras till unga hbt-personer i allmänhet, menar vi att det kan vara en indikator på hur unga hbt-personers livssituation ser ut. Den här studien är genomförd av RFSL Ungdom i samarbete med Ungdomsstyrelsen och med ekonomiskt stöd från Ungdomsstyrelsen och Brottsofferfonden.

---

¹ Cispersoner är ett begrepp som används för att beskriva de som inte är transpersoner.

UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGG

I det här avsnittet beskrivs hur undersökningen i genomförd. Först kommer en kort presentation om datainsamlingen, det vill säga hur information samlades in. Därefter följer en beskrivning av hur analysen är genomförd.

Urval och svarsfrekvens

Datainsamlingen genomfördes med hjälp av en enkät som låg uppe på internet-communityt Qruiser under vecka 33 och 34 2009. Qruiser är Nordens största community för hbt-personer (www.qruiser.com). Medlemmar på Qruiser har en presentationssida där de frivilligt kan ange personlig information som till exempel ålder, bostadsort och sexuell läggning. Enkäten visades endast för personer som angett en ålder, sexuell läggning och könsidentitet som stämde överens med studiens syfte, det vill säga personer mellan 15-25 år som angivit en läggning och/eller könsidentitet som inte var heterosexuell cisperson. Totalt visades den för 4 979 personer, varav 3 244 började svara. De som valde att börja svara på enkäten kom först till sida med information om studiens syfte samt hur svaren skulle användas. Vissa respondenter valde att avbryta svarandet på enkäten. Även dessa svar sparades och ingår i analysen. Den sista frågan i enkäten som alla respondenter ombads att svara på besvarades av 1 482 personer.

Enkät

Enkäten innehöll totalt 38 frågor indelade i fem olika avsnitt. Respektive avsnitt introducerades med en kort informationstext (för hela enkäten, se bilaga 1). Den färdiga enkäten omfattade områdena:

- Bakgrundvariabler (Ålder, bostadsort, transidentitet, kön samt sexuell läggning)
- Psykosocial livssituation (Självkänsla, social förankring, fritidsintressen, reaktioner från nära vänner och familj relaterat till individens sexuella läggning och/eller könsidentitet)
- Otrygghet och våld (Rädsla för att gå ut, hot om våld, fysiskt våld, förövare samt arena)
- Sexuella övergrepp (Sexuella övergrepp, stöd från omgivningen, bemötande från vårdpersonal, anmälningsbenägenhet och uppfattning om polisens bemötande)
- Sexuell gränssättning (Svårigheter att sätta gränser i sexuella sammanhang mättes med frågor om man har gått med på sexuella handlingar trots att man inte kände för det, anledningen till det, upplevelse av händelsen i efterhand, eventuellt stöd ifrån omgivningen samt bemötande från vårdpersonal)

Flera av frågorna bestod av delfrågor, det totala antalet variabler var drygt 300. Enkäten sammanställdes av RFSL Ungdom i samarbete med Ungdomsstyrelsen. För att bland annat öka jämförbarheten användes en del frågor i enkäten som tidigare har använts i andra undersökningar. För att mäta självkänsla användes Rosenbergs frågeformulär som mäter självkänsla *Rosenbergs self-esteem scale* (Rosenberg 1989). Skalan går från 0 till 30. Höga värden tyder på en god självkänsla. I tidigare undersökningar har det framkommit att gruppen icke-heterosexuella generellt har sämre psykisk hälsa jämfört med heterosexuella (Roth et al. 2006). Då det i undersökningen refereras till *låg* självkänsla hos respondenterna avses värdet 16 eller lägre på Rosenbergs self-esteem scale (RSC). För att inte sätta ett för lågt gränsvärde används samma gräns som i en tidigare undersökning med ett representativt urval av gymnasieelever i årskurs 3 (Priebe et al. 2009). I de flesta fall i den här undersökningen jämförs dock olika grupper

medelvärden på Rosenbergs self-esteem scale (RSC) med varandra. Cronbach's Alpha för självkänslö-indexet är 0,9, vilket tyder på en god samstämmighet i respondenternas svar.

Bearbetning av data

Bearbetning av data har gjorts med SPSS 17.0 (Statistical Package for the Social Sciences). Innan analysen påbörjades granskades enkätsvaren som inkommit. Efter vissa justeringar av materialet ingår totalt 3 094 respondenter i det bearbetade materialet. Utifrån undersökningens syfte valde vi att utesluta 94 respondenter som uppgivit att de har en heterosexuell läggning samt är cispersoner ur materialet. Av samma anledning exkluderades 56 respondenter med en ålder som inte överrensstämde med den grupp som vi hade för avsikt att undersöka. Resultatet redovisas i procentandelar (%), antal (n) samt medelvärde. För att se om skillnaden mellan två grupper är statistiskt signifikant har Chi²-test samt Oneway ANOVA använts. Alla skillnader uppvisar statistiskt signifikans på minst 5 procents nivå, om inte annat anges. Det innebär att det är mindre än 5 procents risk att den observerade skillnaden mellan olika grupper beror på slumpen. Signifikansen beror bland annat av hur många respondenter som ingår i respektive grupp, vissa icke-signifikanta värden kan således bero på att det är för få respondenter som har besvarat frågan. I vissa analyser har logistisk regression använts för att testa sannolikheten eller risken att en viss händelse inträffar beroende av ett antal faktorer. Varken korstabeller eller logistisk regression i sig säger någonting om orsakssambanden, det vill säga kausaliteten. Samtliga resultat som presenteras visar uteslutande på samband och samvariation mellan olika variabler.

I resultatredovisningen presenteras främst händelser som respondenten uppgett har hänt under de senaste 12 månaderna. Det finns flera anledningar till detta. För det första möjliggör det att jämföra respondenter som har olika ålder: sannolikheten att en äldre person någon gång har blivit utsatt för övergrepp är större än att en yngre person har blivit det, eftersom den personen har haft mer tid. Vidare är det en förhoppning att fler liknande studier görs och att resultaten ska kunna jämföras för att se om unga hbt-personer livssituation förändras över tid.

Generaliserbarhet

Det finns ingen färdig urvalsram som omfattar unga hbt-personer i Sverige. För att trots det kunna genomföra undersökningar med ett större urval krävs samarbete med ett forum där många ur den aktuella populationen finns representerade. I tidigare undersökningar har till exempel RFSL:s medlemsregister använts (se Tiby 1999). En annan metod är webbenkäter som har visat sig vara ett effektivt redskap för att nå så kallade *hidden populations* (Duncan et al. 2003) och har tidigare använts för att undersöka en liknande population (se Roth et al. 2006, Tikkanen 2009). RFSL Ungdoms erfarenhet av gruppen unga hbt-personer är vidare att många har ett lågt förtroende för olika samhällsinstitutioner och kan därmed antas utgöra en stor del av bortfallet i många undersökningar. Att RFSL Ungdom stod som avsändare för den här undersökningen har troligen ökat svarsbenägenheten, eftersom organisationen är väletablerad hos målgruppen unga hbt-personer.

I den här undersökningen har internet-communityt Quiser använts för att komma i kontakt med populationen. Risken med att kontakta potentiella respondenter genom ett specifikt forum är att de personer som nås inte utgör en representativ grupp. Quiser har dock, till skillnad från många andra forum på internet, inte någon specifik inriktning utan riktar sig till hbt-personer generellt. En relativt blandad grupp av hbt-personer finns representerade och har därmed haft möjlighet att delta i den här undersökningen. I tidigare undersökningar med icke-representativa urval i vilka webbenkäter har använts, tenderar en större andel personer som utsätter sig för sexuella risker och har en sämre psykisk hälsa att svara på enkäten (Abelsson et al. 2008). Det är troligt att detta även är fallet i den här undersökningen. Eftersom det inte är ett representativt

urval kan inte heller resultaten generaliseras. Vi menar dock att det kan ge en fingervisning om unga hbt-personers livsvillkor i allmänhet.

Etik

Alla respondenter informerades om undersökningens syfte, att de när som helst kunde välja att avbryta enkäten samt att alla svaren hanterades anonymt. I slutet av enkäten fanns även kontaktuppgifter till olika professionella stödinstitutioner.

UNGDOMAR SOM BESVARAT ENKÄTEN

Kön och könsidentitet

Frågorna om kön och könsidentitet delades upp i två frågor, vilket kön man definierar sig som samt om man definierar sig som trans- eller cisperson. Att definiera sig som transperson innebär att definiera att man på något sätt bryter mot normen kring kön. Att vara transperson kan innebära att inte vilja eller kunna kategorisera sig som något av könen man eller kvinna eller att identifiera sig med flera kön. Som transperson kan man också ha en tydlig könsidentitet som man eller kvinna, men ändå bryta mot normer kring kön. Det kan då röra sig om att man är född med en kropp som inte överensstämmer med det kön man identifierar sig som (vilket vanligen gäller för transsexuella) eller att bryta kring normer för könsuttryck (vilket transvestism är ett exempel på). För den som definierar sig som cisperson gäller ofta både att man definierar sig som något av könen man eller kvinna samt att såväl ens könsidentitet som ens könsuttryck överensstämmer med den kropp och det juridiska kön man har.

Vid frågan om kön fanns fyra fasta svarsalternativ: tjej, kille, intergender/nongender² och osäker. Det fanns även möjlighet att fylla i flera svarsalternativ. De respondenter som har angett fler än ett alternativ har i efterhand kodats om till gruppen ”flera könskategorier”.

Tabell 2.1. Andelen respondenter i undersökningen fördelat på kön.

	Tjej (n=1302)	Kille (n=1427)	Intergender/Nongender (n=71)	Osäker (n=56)	Annat (n=22)	Flera könskategorier (n=167)
Kön (%)	43	47	2	2	1	6

Det är en något större andel killar än tjejer som har besvarat enkäten. Kategorierna intergender/nongender, osäker, annat och flera könskategorier innehåller i jämförelse relativt få individer.

Respondenterna fick i en separat fråga uppge eventuell transidentitet. Av de som besvarade enkäten är 2519 cispersoner (82 procent), 302 transpersoner (10 procent) och 239 personer osäkra på sin transidentitet (8 procent) (har svarat ”vet inte” på frågan huruvida man anser sig vara transperson). I analysen framkom att gruppen som är osäkra på sin transidentitet är intressanta ur ett hälso- och utsatthetsperspektiv. Därför kommer de att presenteras som en egen kategori i resultatavsnittet. I analysen ligger de som har en osäker transidentitet mycket nära

² I enkäten förklarades intergender/nongender som en person som upplever att den befinner sig mellan eller bortom de traditionella könskategorierna.

transpersoner. Transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet har gemensamt att de bryter mot de rådande könsnormerna. I vissa fall har personer med en osäker transidentitet och transpersoner lagts ihop till en grupp som då totalt omfattar 541 respondenter, det vill säga 18 procent av det totala antalet respondenter.

Tabell 2.2. Andelen transpersoner och personer med osäker transidentitet i undersökningen fördelat på kön.

	Tjej (n=1302)	Kille (n=1427)	Intergender/ Nongender (n=71)	Osäker (n=56)	Annat (n=22)	Flera köns- kategorier (n=167)
Transpersoner (%)	26	36	12	4	3	18
Person med osäker transidentitet (%)	37	29	6	9	0,5	18
Cisperson (%)	45	50	1	1	1	3

Det är en större andel av cispersonerna som har angett att de är tjejer eller killar i jämförelse med personer som har någon form av transidentitet.

Sexuell läggning

I enkäten fanns det fem fasta svarsalternativ samt ett öppet alternativ på frågan om sexuell läggning. Enkätfrågan var formulerad ”Vilken läggning anser du dig ha?”, det vill säga utan ordet ”sexuell”, för att även inkludera personer som är asexuella³ och alltså har en emotionell identitet men inte en sexuell. För tydlighetens skull används dock begreppet sexuell läggning i den här rapporten.

Tabell 2.3. Andelen respondenter i undersökningen fördelat på sexuell läggning.

	Heterosexuell (n=24)	Homosexuell (n=1248)	Bisexuell (n=1202)	Queer (n=264)	Osäker (n=202)	Annan (n=93)
Sexuell läggning (%)	1*	41	40	9	7	3

*Varav samtliga har angett en transidentitet.

³ En person som är asexuell har ingen aktiv sexualitet och/eller känner sig inte intresserad av sexuella relationer med andra personer.

Ålder

I undersökningen ingår personer mellan 15 och 25 år. Respondenterna har delats in i tre åldersgrupper: 15-18 år, 19-22 år samt 23-26 år. För fördelning mellan de olika åldersklasserna se tabell 2.4.

Tabell 2.4. Andelen respondenter i undersökningen fördelat på ålder.

	15-18 år (n=905)	19-22 år (n=1332)	23-26 år (n=857)
Ålder (%)	29	43	28

Typ av bostadsort

Typ av bostadsort har kategoriserats med Statistiska Centralbyråns kommungruppsindelning från 2005. I hela undersökningen är det 42 procent som bor i Stockholm, Göteborg, eller Malmö kommun. 73 procent av alla som ingår i undersökningen bor i en större stad eller förort och övriga 27 procent bor i pendlingskommun, mindre stad eller i glesbygd.

PSYKOSOCIAL LIVSSITUATION

Psykosocialt välbefinnande är ett komplext område med ett stort antal faktorer som påverkar. Vi valde att mäta psykosocial livssituation genom frågor om fritidsvanor, socialt stöd, bemötande från familj och vänner relaterat till personens sexuella läggning och/eller könsidentitet samt självkänsla med Rosenbergs self-esteem scale (RSC). Det finns ytterligare faktorer som på grund av utrymmesskäl inte tagits i beaktande i den här undersökningen, men som i tidigare undersökningar har visats sig påverka hbt-personers psykosociala livssituation. Två exempel är stress och alkoholvanor (Roth et al. 2006). Tidigare undersökningar har visat att hbt-personer har en betydligt sämre psykisk hälsa än övriga befolkningen (Roth et al. 2006, Larsson et al. 2008). Det finns även skillnader inom gruppen som omfattas av hbt-begreppet. Bisexuella har generellt sämre hälsa än homosexuella och transpersoner har i sin tur sämre hälsa än bisexuella (Roth et al 2006). En vedertagen teori är att det är ett resultat av att hbt-personer bryter mot heteronormen i samhället och därmed riskerar att utsättas för diskriminering, osynliggörande och/eller isolering (Larsson et al. 2008), vilket även är ett antagande i denna studie.

I tidigare undersökningar har det framkommit att transpersoner som bor i större städer har ett sämre psykisk välbefinnande än de som bor på landsbygden eller i mindre städer (Roth et al. 2006). Utifrån variabeln självkänsla, stämmer det inte överens med resultatet i den här undersökningen. De transpersoner och personer med osäker transidentitet som bor i storstäder har i genomsnitt högre självkänsla i jämförelse med de boende i glesbygd. Dock är det få transpersoner och personer med osäker transidentitet som har uppgett att de bor i glesbygd, vilket innebär att resultatet bör iaktas med viss försiktighet. I hela undersökningsgruppen har emellertid de som bor på mindre orter i genomsnitt lägre självkänsla än personer boende på större orter. Lägst medelvärde har hbt-personer boende i glesbygd och högst har de boende i större städer.

Tabell 3.1. Självkänsla. Medelvärde.

	Rosenberg (RSC)*
Storstäder (Malmö, Göteborg och Stockholm)	18,5
Större städer	18,3
Förorter	17,9
Glesbygd	15,2

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

Resultatet indikerar att en omgivning i vilken det finns fler att identifiera sig med och där man kan känna sig självklar samvarierar med en högre självkänsla. I glesbygd, där sociala sammanhang med hbt-personer kan antas vara sällsynta, är självkänslan hos respondenterna också den lägsta.

Skillnaden i psykosocialt välbefinnande är dock inte lika markant när det gäller socialt stöd. Av de respondenter som bor i storstäder är det nästan hälften, 48 procent, som har många nära vänner. Det är en något större andel än personer boende på mindre orter. Dock så uppger en dubbelt så stor andel, 13 procent, av de som bor i glesbygd att de fått mestadels ett negativt bemötande från familj och vänner i jämförelse med de personer som bor i en storstad.

Självkänsla

I tidigare undersökningar har det framkommit att unga hbt-personer i jämförelse med andra ungdomar riskerar att utveckla bristande självkänsla och självförtroende (Larsson et al. 2008). För att mäta självkänsla användes i den här undersökningen Rosenbergs self-esteem scale. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla. I hela undersökningsgruppen är medelvärdet på Rosenbergs self-esteem scale (RSC) 18⁴. Tjejerna som ingår i den här undersökningen har lägre självkänsla i jämförelse med killarna. Även i Ungdomsstyrelsens undersökning (Priebe et al. 2009) användes Rosenbergs self-esteem scale för att mäta självkänsla. I den enkätundersökning som genomfördes bland elever i årskurs 3 på gymnasiet framkom ett liknande resultat gällande relationen mellan könen. Dock har både tjejer och killar som ingår i den här undersökningen lägre självkänsla i jämförelse med resultatet i Ungdomsstyrelsens studie, i vilken kvinnor hade medelvärdet 21 och män 23. Lägst självkänsla, i den här undersökningen, har dock intergender/nongender personer och personer som har uppgett att de är ”osäkra” på sitt kön.

Tabell 3.2. Självkänsla. Medelvärde.

	Tjej (n=1222)	Kille (n=1295)	Intergender/ Nongender (n=63)	Osäker (n=41)	Annat (n=20)	Flera köns- kategorier (n=146)
Rosenberg* (RSC)	17,0	19,1	16,0	16,5	19,5	16,3

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

Transpersoner och personer med osäker transidentitet har medelvärdet 16,2, (RSC) vilket kan jämföras med 18,2 (RSC) bland cispersoner. Cispersoner har således en högre självkänsla än personer med en transidentitet. Motsvarande resultat finns även i Ungdomsstyrelsens undersökning (Priebe et al. 2009), dock har både transpersoner och cispersoner i vår undersökning i jämförelse lägre självkänsla.

⁴ Med standardavvikelsen 7.

Social förankring

I hela undersökningsgruppen är det nästan var tionde person, 9 procent, som inte har någon nära vän eller annan person att anförtro sig åt. Andelen transpersoner utan nära vänner är jämnstor med andelen cispersoner, dock är andelen bland personer med osäker transidentitet något större, 13 procent. I tidigare undersökningar har transpersoner funnits ha ett sämre emotionellt stöd än homosexuella och bisexuella (Roth et al. 2006). I Folkhälsoinstitutets undersökning uppgav 32 procent av transpersonerna att de saknade emotionellt stöd. Det är en större andel än vad som framkom i vår undersökning. Frågan i undersökningarna var dock formulerade på olika sätt, vilket delvis kan förklara att resultaten skiljer sig åt.

Bemötande från familj och vänner

Av de respondenter som har besvarat frågan uppgav drygt hälften att de har fått mest positiva reaktioner från familj och nära vänner relaterat till sin sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck. 8 procent anser sig fått mest negativa reaktioner. I hela undersökningsgruppen är det nästan var femte person som uppgett att det är få eller inga personer som känner till dennes sexuella läggning och/eller könsidentitet. Det finns säkerligen ett antal olika anledningar till att man väljer att inte leva ”öppet” för sin omgivning. Eftersom respondenterna i den här undersökningen är relativt unga kan det till exempel bero på att man ännu inte har definierat sin identitet för sig själva. RFSL Ungdoms erfarenhet är emellertid att många ungdomar är rädda för konsekvenserna om de ”kommer ut”. Som ungdom är man på många sätt beroende av sin familj för till exempel försörjning och trygghet. Konsekvenserna av att inte bli accepterad för den man är av sin familj kan vara stora och påverka en under hela livet.

Upplevelsen av att ha fått mest negativa reaktioner tenderar att minska bland de äldre respondenterna. Transpersoner har i större utsträckning fått negativa reaktioner i jämförelse med cispersoner. Störst andel är det dock i gruppen yngre transpersonerna, mellan 15-18 år. För andelen personer som fått ett mestadels negativt bemötande relaterat till sin sexuella läggning fördelat på ålder och könsidentitet, se tabell 3.3 nedan.

Tabell 3.3. Har du fått några reaktioner från personer i din närhet (till exempel nära vänner och familj) som du tror har att göra med din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=164)	Cisperson (n=655)	Transperson* (n=192)	Cisperson (n=1025)	Transperson* (n=119)	Cisperson (n=651)
Har fått ett negativt bemötande från nära vänner och familj. (%)	19	9	13	5	10	5

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

I tidigare undersökningar beskriver transpersoner hur relationen till familjen ofta är problematisk. I studien *Är du kille eller tjej?* (Darj et al. 2008) intervjuas unga transpersoner om sina livsvillkor. 17-åriga Jennifer beskriver sin mammas reaktion när hon berättade om sin transidentitet:

Hon sa att hon skulle stoppa min utredning. Jag tog kontakt med läkarna när jag var 17, och hon sa att det här kan inte pågå, du är inte myndig, du är under min fullmakt. Så hon tog det hårt, men hon anpassade sig snabbt. Men idag har vi jättebra kontakt. Jennifer, 24 år (Darj et al. 2008 s.18)

Självkänsla i relation till bemötande och social förankring

För de flesta ungdomar är ett tryggt och stabilt hem i kombination med personer att identifiera sig med utanför hemmet avgörande för ett psykosocialt välbefinnande, unga hbt-personer utgör inget undantag. En svag social förankring i kombination med livssvårigheter har i tidigare undersökningar visat sig öka risken för depression. Det sociala stödet fungerar som en buffert som minskar den negativa effekten på det psykiska och sociala välbefinnandet (Larsson et al. 2008). Unga hbt-personer har ofta en svag social förankring på grund av en problematisk relation till sin familj. Många upplever att de har svårt att hitta personer att identifiera sig med och känner sig ensamma (Gäredal et al. 2009). När relationen med familjen är bristfällig blir en meningsfull fritid, stöd från vänner och andra vuxna i samhället desto viktigare (Darj et al. 2008). Ett exempel på en fritidsverksamhet med icke-heteronormativ utgångspunkt är RFSL Stockholms ungdomsverksamhet Egalia. Andra exempel är de sociala aktiviteter som RFSL Ungdoms distrikt arrangerar på de orter där organisationen finns representerad. I många delar av landet saknas dock en motsvarande verksamheter, vilket försvårar möjligheten till identifikation med andra hbt-personer. I flertalet ungdomsverksamheter dominerar heteronormen (Larsson et al. 2008), och speciellt märkbart kan detta vara i fritidsverksamheter för unga killar till exempel i sportsammanhang. Detta medför att ungdomar som bryter mot heteronormen i dessa sammanhang har svårt att bli bekräftade och sedda som de är, och i värsta fall riskerar det att leda till mental ohälsa, rädsla och känsla av otrygghet.

I den här undersökningen samvarierar upplevelsen av negativa reaktioner från familj och vänner relaterat till personens sexuella läggning och/eller könsidentitet med en lägre självkänsla hos respondenten. Av dem som fått mest negativa reaktioner från familj och vänner är det, i hela undersökningsgruppen, 58 procent som har låg självkänsla⁵. Av dem som har fått mest positiva reaktioner är motsvarande andel 36 procent. De som fått ett negativt bemötande och de som inte är öppna med sin sexuella läggning och/eller könsidentitet har en signifikant lägre självkänsla än övriga grupper, se tabell 3.4 nedan.

Tabell 3.4. Har du fått några reaktioner från personer i din närhet (till exempel nära vänner och familj) som du tror har att göra med din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck? Självkänsla. Medelvärde.

	Rosenberg (RSC)*
Jag har inte fått några reaktioner	18,1
Jag har fått mest positiva reaktioner	19,0
Jag har fått mest negativa reaktioner	15,0
Det är få eller inga personer som känner till min sexuella läggning och/eller könsidentitet	16,5

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

Även ett bristfälligt socialt stöd samvarierar med ett lägre självförtroende hos respondenterna. Drygt två tredjedelar av dem som saknar nära vänner har en låg självkänsla⁶, motsvarande andel av de med flera nära vänner/andra personer är en tredjedel. Vidare har de som saknar nära vänner ett signifikant lägre självförtroende jämfört med dem som har ett gott socialt stöd, se tabell 3.5.

⁵ Motsvaras av värdet 16 eller lägre på Rosenbergs skala som mäter självkänsla.

⁶ Motsvaras av värdet 16 eller lägre på Rosenbergs skala som mäter självkänsla.

Tabell 3.5. Har du just nu någon riktigt nära vän eller annan person du kan samtala förtroligt med om nästan alla dina personliga saker? Självkänsla. Medelvärde.

	Rosenberg (RSC)*
Jag har inga nära vänner	13,4
Jag har en nära vän	16,0
Jag har två nära vänner	17,7
Jag har flera nära vänner	20,3

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

SEXUELLA ÖVERGREPP

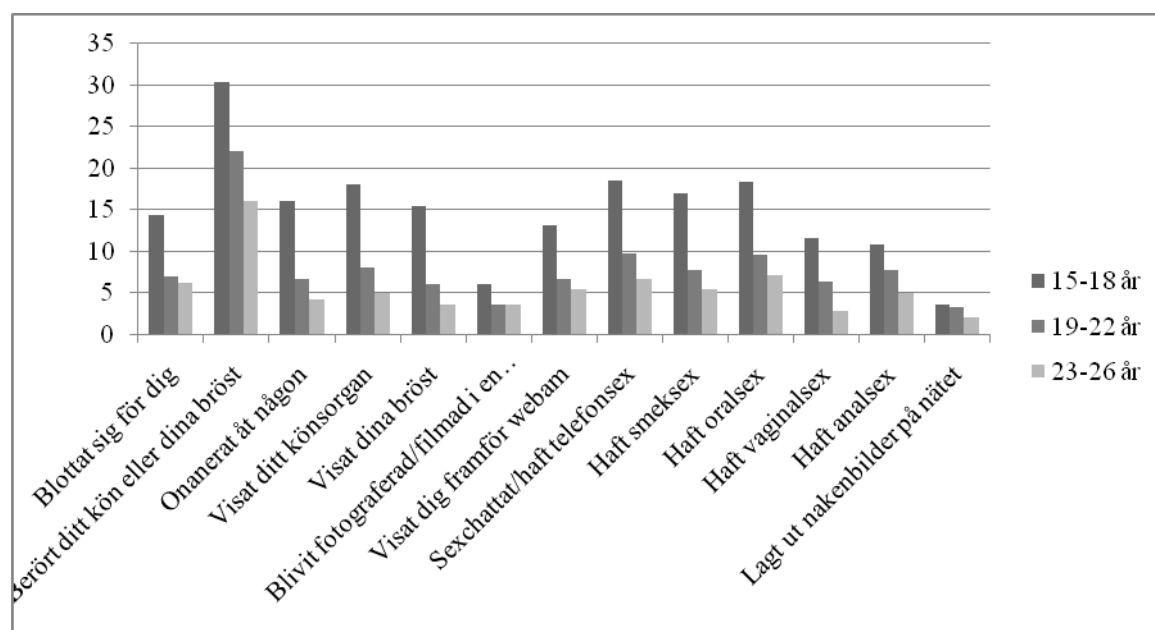
Det här avsnittet omfattar sexuella handlingar som personer på olika sätt har tvingats till mot sin vilja. I enkäten fanns exempel på ett antal handlingar som respondenten fick ta ställning till. Totalt uppger 1560 respondenter, 57 procent av de som har besvarat frågan, att de någon gång har blivit tvingade till en eller flera sexuella handlingar. 35 procent av dem som har besvarat frågan uppger att det sexuella övergreppet har skett under de senaste 12 månaderna.

I Ungdomsstyrelsens undersökning som bland annat behandlar sexuella övergrepp (Priebe et al. 2009) användes två olika urval, ett representativt urval av elever i årskurs tre på gymnasiet och ett bland RFSL:s medlemmar mellan 18 och 25 år. Syftet med att använda sig av RFSL:s medlemmar var att särskilt studera unga hbt-personer. I undersökningen som genomfördes på gymnasiet uppgav en betydligt större andel av de homo- och bis sexuella eleverna att de utsatts för sexuella övergrepp i jämförelse med heterosexuella. I den här undersökningen ingår inte några heterosexuella personer som inte har uppgett en transidentitet och det är därmed inte heller möjligt att göra en jämförelse. Då resultatet i Ungdomsstyrelsens undersökning tyder på att homo- och bis sexuella samt transpersoner är mer utsatta för sexuella övergrepp än heterosexuella cispersoner, finns det anledning att anta att det även omfattar de hbt-personer som är med i den här studien.

I undersökningen som genomfördes bland RFSL:s medlemmar uppgav 43 procent att de någon gång har utsatts för sexuella övergrepp (Priebe et al. 2009). Det är en lägre andel i jämförelse med resultatet i den här undersökningen. Skillnaden kan dels bero på att respondenterna i den här undersökningen delvis är yngre än i Ungdomsstyrelsens studie, dels att urvalet är ett annat. Yngre personer, som ingår i den här undersökningen, tenderar i något större utsträckning uppges att de har utsatts för sexuella övergrepp. Andelen utsatta varierar också mellan olika typer av sexuella handlingar, sexuell läggning och kön. I hela undersökningsgruppen är det vanligaste övergreppet att någon, mot personens vilja har berört hans, hennes eller hans kön eller bröst. Det finns tidigare rapporter som pekar på att hbt-personer med en lägre självkänsla utsätts för större risker att råka ut för sexuella övergrepp (Gäredal et al. 2009). En låg självkänsla kan leda till att man inte anser sig värd att skyddas alternativt har sex enbart för att få bekräftelse. Det kan i sin tur innebära att man utsätter sig för situationer och personer som innebär en ökad risk för sexuella övergrepp. Att ha utsatts för ett sexuellt övergrepp kommer att påverka det psykosociala välbefinnandet negativt, särskilt i de fall då personen saknar socialt stöd (Larsson et al. 2008). Psykosocialt välbefinnande och utsattheten kan således antas påverka varandra i båda riktningar.

Yngre respondenter (15-18 år) uppger i större utsträckningar att de tvingats till sexuella handlingar jämfört med äldre. Nästan hälften av dem mellan 15-18 år uppger att de under de senaste 12 månaderna blivit tvingade till en sexuell handling, vilket kan jämföras med var fjärde i åldersgruppen 23-26 år. I diagrammet nedan beskrivs fördelningen mellan olika typer av handlingar i respektive åldersgrupp.

Diagram 4.1. Har du någon gång blivit tvingad till något av följande mot din vilja? (Händelser inom de senaste 12 månaderna)

Respondenter som under det senaste året har tvingats till sexuella handlingar, andelar inom åldersgrupper i procent. N=2735.

Genomgående är personer mellan 15-18 år överrepresenterade när det gäller alla typer av sexuella handlingar. I Brås undersökning om vuxnas sexuella kontakter med barn över internet genomfördes en enkätstudie i årskurs 3 på gymnasiet. Ungdomar som hade varit föremål för vuxnas sexuella kontakter uppvisade oftare ett problematiskt förhållande till föräldrar eller skola (Brå 2007). I den här undersökningen har vi ett liknande resultat. Av dem som har fått mest negativa reaktioner av familj och vänner, relaterat till sin sexuella läggning och/eller könsidentitet, är det 43 procent som har utsatts för någon form av sexuellt övergrepp de senaste 12 månaderna. Motsvarande andel av dem som har fått mest positiva reaktioner är 36 procent. Det tyder på att personerna som ingår i den här undersökningen och har utsatts för sexuella övergrepp, i större utsträckning har en mer problematisk relation till sina föräldrar. Till skillnad från Brås undersökning framgår inte förövarens ålder och det kan således handla om vuxnas sexuella kontakter likväl som personer i samma ålder.

En större andel transpersoner och personer med osäker transidentitet har varit utsatta för sexuella övergrepp jämfört med cispersoner oavsett typ av sexuell handling. Det stämmer överens med resultat i tidigare undersökning av personer mellan 18-25 år som är medlemmar i RFSL (Priebe et al. 2009), i vilken 46 procent av transpersonerna uppgav att de någon gång hade utsatts för någon form av sexuellt övergrepp. I den här undersökningen är det 67 procent av transpersonerna och personerna med osäker transidentitet som uppger att de någon gång utsatts för ett sexuellt övergrepp. Under de senaste 12 månaderna är motsvarande andel hälften av transpersonerna och nästan hälften, 44 procent, av personerna med osäker transidentitet. Bland cispersoner är det en tredjedel.

Tabell 4.2. Har du någon gång blivit tvingad till något av följande mot din vilja?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=160)	Cisperson (n=639)	Transperson* (n=179)	Cisperson (n=995)	Transperson* (n=118)	Cisperson (n=644)
Har blivit utsatt för sexuella övergrepp under de senaste 12 månaderna (%)	58	43	46	32	34	24

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

Fördelat på könsidentitet och ålder framkommer det att yngre personer med någon form av transidentitet i störst utsträckning är utsatta. Som framgår av tabellen ovan är andelen transpersoner och personer med osäker transidentitet som utsatts för sexuella övergrepp mycket stor, 58 procent.

Analsex, vaginalsex och oralsex

Totalt har nästan en tredjedel, 28 procent, någon gång blivit tvingad till analsex, vaginalsex eller oralsex. Motsvarande andel i Ungdomsstyrelsens undersökning av medlemmar i RFSL mellan 18 och 25 år är 22 procent (Priebe et al. 2009). I den här undersökningen är det 14 procent av respondenterna som tvingats till det under de senaste 12 månaderna. För andelen utsatta fördelat på ålder och könsidentitet, se tabell 4.3. Inom åldersgruppen 23-26 år är skillnaden mellan transpersoner och cispersoner inte statistisk signifikant.

Tabell 4.3. Har du någon gång blivit tvingad till något av följande mot din vilja?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=160)	Cisperson (n=639)	Transperson* (n=179)	Cisperson (n=995)	Transperson* (n=118)	Cisperson (n=644)
Har tvingats till analsex, vaginalsex eller oralsex under de senaste 12 månaderna (%)	30	20	18	12	13	8

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

Som framgår av tabellen är det 30 procent av de yngre transpersonerna och personer med osäker transidentitet som har tvingats till analsex, vaginalsex eller oralsex under det senaste året. I en tidigare undersökning som genomfördes bland RFSL:s medlemmar (Priebe et al. 2009) uppgav 23 procent av transpersonerna att de någon gång utsatts för ett penetrerande övergrepp. Motsvarande andel bland transpersoner och personer med osäker transidentitet i den här undersökningen är 37 procent.

De som någon gång har utsatts för orala, vaginala och/eller anala sexuella övergrepp uppvisar en signifikant lägre självkänsla än de som inte har utsatts, se tabell 4.4.

Tabell 4.4. Har du någon gång blivit tvingad till något av följande mot din vilja? Självkänsla. Medelvärde.

	*Rosenberg (RSC)
Utsatts för orala, vaginala och/eller anala övergrepp	15,7
Har inte utsatts för orala, vaginala och/eller anala övergrepp	18,7

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

Motsvarande resultat finns i Ungdomsstyrelsens undersökning (Priebe et al 2009) av RFSL:s medlemmar mellan 18 och 25 år, i vilken det fanns ett signifikant samband mellan penetrerande övergrepp och en lägre självkänsla, mer ångest och depression. De som utsatts för övergrepp hade medelvärdet 19 på Rosenbergs self-esteem scale och de som inte utsatts har medelvärdet 21. Även i den här undersökningen uppvisade personer som utsatts för penetrerande övergrepp i genomsnitt lägre värde på skalan som mäter självkänsla, dock var värdena för både de som utsatts och de som inte utsatts i jämförelse lägre än i Ungdomsstyrelsens undersökning.

It-relaterade sexuella övergrepp

Den här rubriken omfattar personer som har tvingats till att sexchatta, ha telefonsex, visa sig i en sexuell situation i webcam eller blivit utsatta för att någon annan lagt ut nakenbilder av dem på internet. I RFSL Ungdoms studie om sex- och kärlekskontakter (Gäredal et al. 2009) intervjuas unga hbt-personer om deras internetanvändning. Internet har en viktig roll i många unga personers liv och ett flertal intervjupersoner beskriver hur de genom internet tar kontakt med andra personer i samma livssituation. I tidigare undersökning av RFSL:s medlemmar uppgav 96 procent av respondenterna att de hade en internetprofil i ett community som Lunarstorm, Cruiser eller Facebook (Priebe et al. 2009). Majoriteten av mötena som sker över internet upplevs som positiva, emellertid finns det exempel på hur internet och andra kommunikationsmedel, till exempel mobiltelefon, används för att kränka andra personer (Priebe et al. 2009, Gäredal et al. 2009). I den här undersökningen framgår det att var tionde person har haft telefonsex eller internetchattat mot sin vilja. Tre procent av samtliga respondenter uppger vidare att någon har lagt ut nakenbilder av dem på internet. Det är en något större andel, 8 procent, som har tvingats till att visa sig i webcam. Yngre personer, samt ungdomar med en transidentitet, är generellt mer utsatta än övriga. I tabell 4.5 nedan beskrivs hur andelen utsatta ser ut fördelade på ålder och könsidentitet. För åldersgrupperna 19-22 år samt 23-26 år är skillnaden inte statistisk signifikant.

Tabell 4.5. Har du någon gång blivit tvingad till något av följande mot din vilja? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=160)	Cisperson (n=639)	Transperson* (n=179)	Cisperson (n=995)	Transperson* (n=118)	Cisperson (n=644)
Har tvingats till att visa sig i en sexuell situation framför webcam. (%)	20	11	9	6	9	5

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

I samtliga åldersklasser är det en större andel transpersoner och personer med osäker transidentitet som har tvingats till att visa sig i en sexuell situation framför webcam. Det är vidare en större andel av respondenterna mellan 15-18 år i jämförelse med de äldre ungdomarna som

har tvingats till det. Några respondenter vittnar om att det är svårt att bli tagen på allvar av polisen vid en eventuell anmälan. Detta kan i vissa fall bli aktuellt då det gäller it-relaterade sexuella övergrepp. En 18 årig kille beskriver polisens bemötande då han försökte göra en anmälan:

Eftersom att jag haft telefonsex (även om det var mot min vilja) så ansågs det som att jag hade gått med på det själv utan press från den andra personen, detta gjorde mig helt förtvivlad att inte kunna göra något.

Kille med osäker transidentitet, 18 år

Blotning, fått sitt kön eller sina bröst berörda, visat sitt kön, visat sina bröst

I hela undersökningsgruppen är det drygt var femte person, 23 procent, som har blivit utsatt för att någon har försökt att beröra personens kön eller bröst under de senaste 12 månaderna, det är den sexuella handlingen som störst andel personer blivit utsatta för. Det stämmer överens med tidigare resultat i en studie av RFSL:s medlemmar. Den vanligaste sexuella handlingen som personer tvingats till är att någon hade berört personens könsdelar eller försökt klä av personen för att ha sex (Priebe et al. 2009). Alternativet att någon hade försökt att klä av personen för att ha sex fanns inte med i den här undersökningen. Av de yngre respondenter som är transpersoner eller är osäkra på sin transidentitet är motsvarande andel 40 procent. Det är en något lägre andel som har tvingats visa sitt könsorgan eller sina bröst, tio procent respektive åtta procent. Nästan var tionde har varit med om att någon blottat sig för dem. Det framgår inte i undersökningen i vilken kontext personen har blottat sig. Det kan således handla både om personer som har blottat sig över internet, likväl som i ett annat sammanhang.

Onanerat åt någon, haft smeksex

I hela undersökningsgruppen är det 8 procent som har tvingats till att onanera åt någon, och var tionde som har haft smeksex mot sin vilja under de senaste 12 månaderna. Det är en större andel bland respondenterna mellan 15-18 år som har utsatts, framförallt bland dem som är transpersoner eller är osäkra på sin transidentitet. Bland yngre transpersoner är andelen utsatta 19 procent, vilket kan jämföras med den äldsta gruppen cispersoner, i vilken fyra procent har tvingats till att onanera åt någon under de senaste 12 månaderna. Skillnaden mellan respondenterna som är mellan 15-18 år är inte statistiskt signifikant.

Blivit fotograferad/filmad i en sexuell situation

I hela undersökningsgruppen är det fyra procent som har, mot sin vilja, blivit filmad eller fotograferad i en sexuell situation. Det finns ingen större skillnad mellan olika kön, dock så är det en större andel transpersoner och personer med osäker transidentitet som är utsatta. Av transpersonerna är och personer är det 7 procent, vilket kan jämföras med 4 procent av cispersonerna.

Psykosocialt välbefinnande

Personer som har utsatts för sexuella övergrepp tenderar att ha en svagare social förankring, lägre självkänsla och i större utsträckning ha fått ett negativt bemötande från familj och vänner relaterat till sin sexuella läggning och/eller könsidentitet. Av dem som har upplevt ett negativt bemötande från familj och vänner är det drygt 40 procent som har utsatts för sexuella övergrepp. Motsvarande andel som har fått ett övervägande positivt bemötande är 33 procent. Av dem som saknar nära vänner har 40 procent blivit utsatta för sexuella övergrepp, vilket kan jämföras med 33 procent av dem med många nära vänner, skillnaden mellan dessa grupper är inte statistiskt signifikant. Personer som har utsatts för sexuella övergrepp har en signifikant lägre självkänsla än de som inte har utsatts, se tabell 4.6.

Tabell 4.6. Har du någon gång blivit tvingad till något av följande mot din vilja? Självkänsla. Medelvärde.

	Rosenberg (RSC)*
Har utsatts för sexuella övergrepp	16,4
Har inte utsatts för sexuella övergrepp	18,7

Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

Stöd till personer som utsatts för sexuella övergrepp

Drygt hälften, 55 procent, av dem som utsatts för sexuella övergrepp har svarat att de har kunnat prata med någon om vad som har hänt. Att majoriteten uppger att de har haft någon att anförtro sig åt efter ett sexuellt övergrepp stämmer överens med resultat från tidigare undersökningar (se Priebe et al. 2004, 2009). I undersökningen av RFSL:s medlemmar (Priebe et al 2009) uppgav 73 procent av dem som hade utsatts för ett sexuellt övergrepp, att de haft någon de kunnat prata med det om. Det är en större andel än i den här undersökningen. I den här undersökningen valde majoriteten, 88 procent, av dem som har anförtrott sig åt någon, att vända sig till en kompis, även det stämmer överens med resultat i tidigare undersökningar (Priebe et al. 2009). Andelen som har pratat med kompisar är betydligt större i jämförelse med de som pratat med till exempel föräldrar, 27 procent, och andra närstående vuxna, 16 procent. Det är dock drygt en tredjedel av dem som har utsatts för sexuella övergrepp som uppger att de inte har kunnat anförtro sig åt någon. För att kunna ge stöd och hjälp är det av största vikt att den gruppen identifieras och att det utreds vilka olika behov som finns. Självklart måste denna kartläggning resultera i att ändamålsenligt och relevant stöd erbjuds till de som är i behov av detta.

Bemötande från vårdpersonal

I undersökningen frågades specifikt efter bemötandet från olika typer av vårdpersonal. Totalt uppgavs 237 kontakter där respondenter vänt sig till någon form av vårdinstans efter att ha tvingats till en sexuell handling⁷. 10 procent av dem som har haft kontakt med vården vände sig till skolpsykolog/skolkurator/skolsköterska, 7,7 procent till personal på ungdomsmottagning och 14 procent till annan vårdpersonal.

Tabell 4.6.

	Mycket nöjd (n=43)	Ganska nöjd (n=60)	Varken nöjd eller missnöjd (n=45)	Ganska missnöjd (n=19)	Mycket missnöjd (n=11)
Vad tycker du om det bemötande som du fått från vården? (%)	24	34	25	11	6

Av dem som har haft kontakt med vårdpersonal uppgav majoriteten att de var nöjda med det bemötande som de fått. Killar var i något större utsträckning nöjda i jämförelse med övriga kön. Tidigare undersökningar visar att unga hbt-personer har mycket låga förväntningar på vården. Många har erfarenheter av att bli ifrågasatta och kränkta på grund av sin sexuella läggning och/eller könsidentitet. Frånvaron av kränkningar i vården kan i vissa fall anses vara ett bra bemötande (Darj et al. 2008). Kommentarer som tyder på ett liknande resonemang framkommer även i den här undersökningen.

⁷ Det var i enkäten möjligt att ange flera svarsalternativ, vilket innebär att samma respondent kan ha uppgett kontakt med flera typer av vårdgivare. Således ska antalet 237 uppfattas främst som antalet typer av vårdkontakter och inte hur många respondenter som varit i kontakt med vården.

En tjej skriver:

Hade en jättebra kurator på gymnasiet som jag litade på till 100 % och som fick mig att känna mig trygg. Jag blev aldrig tvingad till att berätta vad som hänt om jag inte orkade.

Bisexuell tjej, 26 år

Att inte bli tvingad att berätta om obehagliga upplevelser utgör i den här personens berättelse en positiv erfarenhet av vården. Det finns även exempel på direkta kränkningar från vårdpersonal (se även Darj et al. 2008). Ett exempel på det från den här undersökningen är:

När jag var 15 och testade mig för HIV efter att ha blivit utsatt för något jag upplevde som ett övergrepp så frågade sköterskan hur många jag haft sex med och när jag svarade 4-5 så frågade hon med väldigt upprörd röst om mina föräldrar kände till det här livet jag levde, vilket frågade jag, att du har sex med en massa okända män?! svarade hon.

Osäker transidentitet, 25 år

För att hbt-personer ska få ett bra bemötande krävs det att personalen har hbt-kompetens och inte utgår ifrån en heterosexuell norm samt att de är respektfulla och icke-moraliserande. Ett dåligt bemötande från vården leder till att personer undviker att söka vård, trots att behov finns (se Darj et al. 2008, Gäredal et al. 2009).

Anmälningbenägenhet och bemötande från polisen

Av dem som utsatts för sexuella övergrepp under det senaste året är det 90 procent som inte har polisanmält händelsen. Andelen som har valt att polisanmäla är således 10 procent. Resultatet stämmer väl överens med det som konstateras i Ungdomsstyrelsens undersökning bland RFSL:s medlemmar (Priebe et al. 2009), i vilken 11 procent av de som utsatts för sexuella övergrepp valt att anmäla till polis eller sociala myndigheter. Enligt statistik från Brå anmäldes 14 300 sexualbrott under 2008, varav ca 40 procent var våldtäkt eller försök till våldtäkt. Antalet våldtäktsanmälningar har sedan mitten av 90-talet mer än fördubblats. Ökningen beror delvis på en ökad anmälningbenägenhet framförallt av mindre grova våldtäkter och övergrepp begångna av obekanta eller ytligt bekanta (Brå 2008). Det är en liten andel av sexualbrotten som anmäls, vilket gör det svårt att utifrån antalet anmälda sexualbrott göra en jämförelse med resultatet i den här undersökningen. Det kan dock konstateras att det är en liten andel av dem som har utsatts för sexuella övergrepp som har valt att polisanmäla.

I den här undersökningen varierar anmälningbenägenheten beroende på vilken typ av sexuell handling man har tvingats till. Av dem som har tvingats till vaginalsex under det senaste året är det 17 procent som har polisanmält. Det är den största andelen i jämförelse med övriga sexuella handlingarna som ingår i materialet. Det är en något större andel transpersoner, 14 procent, och personer som är osäkra på sin transidentitet, 15 procent, som har valt att polisanmäla. Skillnaden mellan de olika grupperna är dock inte statistisk signifikant (vilket möjligen kan bero på relativt få individer i varje grupp). Det finns ingen större skillnad mellan anmälningbenägenheten i de olika åldrarna. Dock är skillnaden mellan olika kön relativt stor.

Tabell 4.7. Har du polisanmält någon/några av händelserna?

	Tjej (n=793)	Kille (n=562)	Intergender/ Nongender (n=45)	Osäker (n=32)	Annat (n=15)	Flera köns- kategorier (n=95)
Andel som har polisanmält någon/några av händelserna. (%)	14	7	13	25	7	16

Dubbelt så stor andel tjejer har valt att polisanmäla i jämförelse med killar. I tidigare studier har det konstaterats att mycket få män anmäler sexuella övergrepp (Knutagård 2009). I den här undersökningen är det nästan hälften, 48 procent, av dem som har valt att polisanmäla som är missnöjda med polisens bemötande. Resultaten tyder sammantaget på att få unga hbt-personer som utsätts för sexuella övergrepp väljer att anmäla och av de som anmäler är det en stor andel som är missnöjda med det bemötande som de får. Respondenterna kunde kommentera bemötandet från polisen i ett fritextfält. Två respondenter skriver:

Totalt ovetande, oetiskt bemötande, trakasserier/hån, totalt ignorerad för att bara nämna några av de saker snutjävlarna utsatt mig för. För att inte tala om deras okunnande, brist på respekt. Plus att de inte ens försökte tro på vad jag sa.

Osäker transidentitet, 18 år

Förhöret gick felaktigt till och polisen ställde bara ledande frågor för att få fram de svar de ville ha. Dessutom var det få som trodde mig pga av läggning eftersom övergreppen var heterosexuella.

Homosexuell, 25 år

De här två personerna lyfter fram två olika problem i relation till bemötandet från polisen. I det första citatet beskrivs hur polisen inte bemöter personen på ett respektfullt sätt. Hen upplever vidare att hen inte blir trodd. I det andra citatet återkommer känslan av att inte bli tagen på allvar på grund av att övergreppen inte var heterosexuella. Övergrepp som inte tas på allvar på grund av att de inte överensstämmer med hur övergreppen förväntas gå till. En angränsande problematik tas upp i rapporten *Men du har ju blivit våldtagen – om våldtagna mäns ordlöshet* (Knutagård 2009). I rapporten vittnar män som har blivit våldtagna om svårigheten att sätta ord på sin upplevelse, vilket bland annat resulterar i att det är få män som anmäler våldtäkter. Det är troligt att många hbt-personer upplever samma typ av svårighet och inte vänder sig till polisen, trots att de har blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp.

Tabell 4.8 beskrivs andelen missnöjda med polisens bemötande fördelat på kön. Skillnaden mellan grupperna är inte statistiskt signifikant. Könskategorin ”annan” har uteslutits eftersom den endast omfattade 1 respondent.

Tabell 4.8. Har du polisanmält någon/några av händelserna och i så fall hur många?

	Tjej (n=109)	Kille (n=39)	Intergender/ Nongender (n=6)	Osäker (n=8)	Flera köns- kategorier (n=15)
Andelen som är missnöjda eller mycket missnöjda med polisens bemötande (%)	51	39	33	62	47

I tabell 4.8. presenteras andelen personer som är missnöjda med bemötandet från polisen efter en anmälan uppdelat på kön. Det är en större andel tjejer som är missnöjda med polisens bemötande än killar. Den största andelen missnöjda utgörs av personer som är osäkra på sitt kön. Denna kategori omfattar relativt få respondenter och skillnaden i andelen är inte heller statistiskt signifikant. Dessa resultat tydliggör att unga hbt-personer överlag i stor utsträckning är missnöjda med polisens bemötande. I kombination med att hbt-personer är en extra utsatt grupp riskerar detta att göra hbt-personer dubbelt utsatta vid sexualbrott.

SEXUELL GRÄNSSÄTTNING

I RFSL Ungdoms intervjustudie (Gärdal et al. 2009) beskriver flera intervjupersoner hur de har sex utan att egentligen känna för det. En intervjuperson berättar om hur han hade bestämt träff med en person över internet för att ha sex. När de väl träffades visade det sig att personen var betydligt äldre än vad han först hade utgett sig för att vara. Trots det så hade dem sex, eftersom intervjupersonen inte ville göra den andra besviknen genom att säga nej. Svårigheter med att sätta gränser i sexuella situationer är ofta relaterat till en bristande självkänsla. För att ta reda på förekomsten bland en större grupp unga hbt-personer, inkluderas ett avsnitt om sexuell gränssättning i den här undersökningen. Med svårigheter att sätta gränser i sexuella sammanhang avses att ha sex trots att man egentligen inte känner för det. I enkäten fanns det uppräknat ett antal sexuella handlingar som respondenten ombads ta ställning till. Därefter följde en fråga om vilken eller vilka anledningarna varit till att ha sex som man egentligen inte kände för (för hela enkäten, se bilaga 1).

För att göra det så tydligt som möjligt för dem som besvarade enkäten, avgränsades avsnitten om sexuella övergrepp respektive sexuell gränssättning med två korta introduktionstexter. Det kan dock ha funnits respondenter som inte uppfattat skillnaden. Det innebär att det i vissa fall varierat mellan olika respondenters uppfattning om vilka händelser som åsyftades i avsnittet om sexuell gränssättning. Utifrån kommentarsfältet framgår det att vissa respondenter avsett situationer där de har haft svårigheter med att sätta gränser och andra har syftat på händelser som kan tolkas som våldtäkt.

Den vanligaste sexuella handlingen som man har gått med på trots att man inte kände för det är att ha låtit någon beröra sitt kön eller sina bröst. En fjärdedel av dem som har besvarat frågan uppger att det har hänt under de senaste 12 månaderna. Av transpersonerna och personerna med osäker transidentitet är det en större andel som har gått med på sexuella handlingar under de senaste 12 månaderna i jämförelse med cispersonerna. Nästan hälften, 47 procent, av transpersonerna och 55 procent av de som är osäkra på sin transidentitet har gjort det. Detta kan jämföras med 38 procent av cispersonerna i undersökningsgruppen. En större andel yngre transpersoner har gått med på sexuella handlingar jämfört med äldre, se tabell 5.1. Skillnaden i åldersgruppen 23-26 år är inte statistiskt signifikant.

Tabell 5.1. Har det hänt att du gått med på att göra något av följande fast du egentligen inte kände för det?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=160)	Cisperson (n=639)	Transperson* (n=179)	Cisperson (n=995)	Transperson* (n=118)	Cisperson (n=644)
Har gått med på sexuella handlingar, trots att han/hon/hen inte kände för det. (%)	62	49	49	37	38	30

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

Oralsex, vaginalsex och analsex

Av dem som har besvarat enkäten har 26 procent gått med på oral-, vaginal- eller analsex under de senaste 12 månaderna fast de egentligen inte kände för det. Det är vanligare att ha gjort det bland yngre och bland personer med låg självkänsla. Av respondenterna mellan 15-18 år är det en

tredjedel som gått med på analsex, vaginalsex eller oralsex trots att personen inte kände för det. Bland personer som är mellan 23-26 år är andelen lägre, 20 procent. Vidare tenderar yngre i större utsträckning uppleva händelsen som mycket jobbig i efterhand. Av dem som har uppgett att det kändes mycket jobbigt är hälften mellan 15-18 år. Transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet har i större utsträckning svårigheter att sätta sexuella gränser. Sannolikheten att en transperson går med på analsex trots att hen inte känner för det är dubbelt så stor i jämförelse med en cisperson. För andelarna som gått med på oral-, vaginal- eller oralsex fördelat på ålder och könsidentitet, se tabell 5.2. Skillnaden mellan transpersoner och cispersoner mellan 15-18 år respektive 23-26 år är inte statistiskt signifikant.

Tabell 5.2. Har det hänt att du gått med på att göra något av följande fast du egentligen inte kände för det?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=160)	Cisperson (n=639)	Transperson* (n=179)	Cisperson (n=995)	Transperson* (n=118)	Cisperson (n=644)
Har gått med på oral-, vaginal- eller analsex under de senaste 12 månaderna. (%)	39	32	30	21	23	19

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

It-relaterade sexuella handlingar

Det här avsnittet omfattar personer som har sexchattat/haft telefonsex, visat sig i en sexuell situation framför webcam eller låtit någon lägga ut nakenbilder av dem på internet, trots att de egentligen inte kände för det. Som det beskrivits i tidigare avsnitt spelar it en stor roll i många ungdomars liv. BRIS (Barnens rätt i samhället) gjorde 2008 en studie om barn som kontaktat organisation med problem relaterade till internet, it och mobiltelefoni (BRIS 2008). I studien framkom det att många barn som frivilligt visat sig i webcam kände oro och ångest i efterhand. I den här undersökningen uppger ungefär var tionde person att de har sexchattat/haft telefonsex respektive visat sig i en sexuell situation framför en webcam, trots att de egentligen inte kände för det. Det är en större andel killar än tjejer som har gjort det. Störst andel är det dock bland de som är osäkra på sitt kön.

Tabell 5.3. Har det hänt att du gått med på att göra något av följande fast du egentligen inte kände för det?

	Tjej (n=1121)	Killar (n=1168)	Intergender/non-gender (n=53)	Osäker (n=36)	Flera köns-kategorier (n=132)
Visat sig i en sexuell situation framför webcam under de senaste 12 månaderna (%)	7	15	6	19	11

Av de 271 personer som har visat sig i webcam är det 34 procent som har upplevt det som ganska jobbigt eller mycket jobbigt i efterhand. Det finns ingen större skillnad i hur jobbigt man har upplevt det mellan personer med olika kön. I Ungdomsstyrelsens undersökning (Priebe et al. 2009) frågades respondenterna om huruvida de hade fått information om en säkrare internet-

användning och om den i sådana fall hade varit användbar. Det var ungdomar som ansåg att kategorierna tjej och kille inte passar in på dem som i störst utsträckning ansåg att informationen om säkrare internet-användning inte hade varit användbar. I den här undersökningen uppger de personer som har angett ett kön som inte är tjej eller kille i relativt stor utsträckning att de exponerat sig framför webcam, trots att de egentligen inte kände för det. Det finns anledning att fundera på hur information bättre når grupper som inte passar in i traditionella sexualitets- och könsnormer, så att den i större utsträckning upplevs som användbar utifrån deras livssituation.

Två procent av hela undersökningsgruppen uppger att någon annan person har lagt ut nakenbilder av dem på internet. Liksom tidigare resultat finns det indikatorer på att personer med en transidentitet har större svårigheter med att sätta sexuella gränser i den här typen av situationer. Vidare har var femte transperson och person med osäker transidentitet sexchattat eller haft telefonsex. Det är dubbelt så stor andel i jämförelse med cispersonerna.

Blotning, fått sitt kön eller sina bröst berörda, visat sitt kön, visat sina bröst

En fjärdedel av hela undersökningsgruppen uppger att de låtit någon beröra sitt kön eller sina bröst, trots att de egentligen inte kände för det, under det senaste året. 16 procent har visat sitt eget könsorgan och 11 procent har visat sina bröst. Det är en större andel killar som har visat sitt könsorgan än tjejer, 19 procent respektive 13 procent. Störst andel är det dock av dem som är osäkra på sin könstillhörighet, 28 procent. Dock innehåller den gruppen endast 36 individer. För andel som visat sitt kön, trots att man egentligen inte känt för det, fördelat på kön se tabell 5.4.

Tabell 5.4. Har det hänt att du gått med på att göra något av följande fast du egentligen inte kände för det?

	Tjej (n=1121)	Killar (n=1168)	Intergender/non- gender (n=53)	Osäker (n=36)	Annat (n=17)	Flera köns- kategorier (n=132)
Visat sitt könsorgan under de senaste 12 månaderna (%)	13	19	17	28	12	21

Liksom tidigare resultat är det en betydligt större andel yngre personer som har gått med på sexuella handlingar, trots att de egentligen inte kände för det. En tredjedel av personerna mellan 15-18 år har låtit någon beröra deras kön eller bröst, trots att de egentligen inte kände för det. Av respondenterna mellan 23 till 26 år är motsvarande andel 17 procent.

Onanerat åt någon, haft smeksex

I hela undersökningsgruppen är det 16 procent som har onanerat åt någon respektive haft smeksex, trots att de egentligen inte kände för det. I en jämförelse mellan personer med olika kön är det störst andel av dem som är osäkra på sin könsidentitet som har gått med på detta. Av dem som är osäkra på sin könsidentitet är det vidare 32 procent som har haft smeksex och 22 procent som har onanerat åt någon, trots att de egentligen inte kände för det. Det är en större andel bland yngre respondenter i jämförelse med äldre, som gått med på den här typen av handlingar, trots att de inte kände för det. Av de mellan 15-18 år har en fjärdedel onanerat åt någon annan. Motsvarande andel bland de som är 23-26 år är 12 procent.

Haft oskyddat sex

I hela undersökningsgruppen är det 17 procent som har haft oskyddat sex utan att egentligen känna för det. Oskyddat sex definierades inte närmare i enkäten, därmed har det varit helt upp till respondenten att bedöma vad som kan anses vara oskyddat sex. Det är en något större andel

killar i jämförelse med tjejer som uppger att de har haft oskyddat sex, 18 procent respektive 15 procent. Det är en större andel bland personer med en transidentitet, det vill säga som är transperson eller osäker på sin transidentitet, och bland yngre respondenter, se tabell 5.5.

Tabell 5.5. Har det hänt att du gått med på att göra något av följande fast du egentligen inte kände för det?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=142)	Cisperson (n=583)	Transperson* (n=159)	Cisperson (n=919)	Transperson* (n=113)	Cisperson (n=611)
Har haft oskyddat sex under de senaste 12 månaderna (%)	32	21	20	15	15	13

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

Anledningar till svårigheter att sätta sexuella gränser

De respondenter som hade angett att de gått med på sexuella handlingar trots att de egentligen inte kände för det, fick följdfrågan vilken anledning/anledningarna hade varit. De fast svarsalternativen som fanns i enkäten var baserade på RFSL Ungdoms intervjustudie (Gäredal et al. 2009). I tabell 5.6 redovisas antal och andelar av de anledningar som respondenterna angett.

Tabell 5.6. Anledningen till att gå med på sex, trots att man egentligen inte känner för det. Antal. N=1 577.

	n	% (av totala antalet anledningar)
Ville inte göra personen besviken genom att säga nej	809	19
Det kändes bra i början och sen kändes det fel att avbryta	662	16
Jag längtade efter sex, men inte med den person/personerna som jag hade sex med	494	12
Jag ville ha bekräftelse	439	10
Jag var smickrad av att någon var intresserad av mig/ville ha sex med mig	393	9
Jag vågade inte säga nej	387	9
Jag blev övertalad	340	8
Jag var kär eller intresserad av personen/personerna	296	7
Annan anledning	157	4
Vet inte	142	3
Jag fick ersättning (till exempel pengar, alkohol/droger, kläder eller annat)	126	3

Den vanligaste orsaken som anges i den här undersökningen, var att man inte ville göra personen besviken genom att säga nej. Den minst vanligt är att man har fått någon form av ersättning, respondenterna som har uppgett denna anledning beskrivs närmare i nästa avsnitt. Det totala antalet respondenter som det redogörs för i tabell 5.6 är 1 577. Det var möjligt att ange flera svarsalternativ, i genomsnitt har varje respondent uppgett 2,6 anledningar. Det framgår inte av materialet om det beskriver en händelse eller flera.

Det fanns även ett öppet alternativ där respondenterna hade möjlighet att med egna ord beskriva anledningen/anledningarna. Några av respondenterna beskriver hur de hade sex trots att de inte kände för det eftersom de ville passa in i den heterosexuella normen. Två av dem skriver:

Försökte bli straight...

Homosexuell kille, 21 år

Försökte vara normal och intala mig att jag inte var gay.

Homosexuell tjej, 20 år

Sex mot ersättning

Under de senaste åren har det gjorts ett par studier som behandlar unga personer som säljer eller byter sexuella tjänster. Relativt få av dessa behandlar dock unga hbt-personers situation. 2008 gjordes en större studie om ungdomar som har haft sex mot ersättning i Göteborgsområdet (Abelsson et al. 2008). Studien genomfördes både genom en webbenkät och genom intervjuer med personer som jobbar i verksamheter i vilka man kommer i kontakt med ungdomar som har sex mot ersättning, till exempel inom socialtjänsten. Av de ungdomar som svarade på webbenkäten uppgav 9 procent att de tagit emot ersättning för sex. I Ungdomsstyrelsens undersökning som genomfördes bland ett representativt urval av gymnasieelever i årskurs 3, var det i hela undersökningsgruppen 26 personer eller 7 procent som hade sålt sexuella tjänster (Priebe et al. 2009).

Det finns i tidigare studier indikatorer på att homo- och bisexuella ungdomar är överrepresenterade bland personer som säljer sex. I studien om ungdomar som säljer sex i Göteborgsområdet (Abelsson et al. 2008) fanns det inte någon fråga som omfattade sexuell läggning. Det var dock en större andel ungdomar som tagit emot ersättning för sex som också hade haft sex med personer av samma kön, i jämförelse med personer som inte gjort hade tagit emot ersättning för sex. I en artikel från 2007 (Svedin et al.) beskrivs 56 procent av tjejerna som hade sålt sex som bisexuella, motsvarande andel som inte hade gjort det var 16 procent. Även homo- och bisexuella killar var överrepresenterade bland dem som hade haft sex mot ersättning. 2002 gjordes en norsk undersökning bland ungdomar boende i Oslo (Hegna et al. 2002). Av de killar som uppgav att de hade tagit emot ersättning för sex kan det tolkas som att det är en stor andel homosexuella⁸ i jämförelse med killar som inte tagit emot ersättning för sex. I RFSL Ungdoms studie *Internet utanför heteronormen* (Gäredal et al. 2009) uppger majoriteten av de som har intervjuats att de har erbjudits ersättning för sexuella tjänster. Tre av informanterna, två killar och en tjej, berättar att de har tagit emot ersättning för sex. En 17 årig kille berättar:

---

⁸ Det fanns i den norska enkätstudien inte med någon fråga som behandlade sexuell läggning, dock fick respondenterna ta ställning till huruvida man gillade eller ogillade olika grupper i samhället. Förhoppningen med frågan var att genom att se vilka grupper ungdomarna identifierade sig med, även skulle ge uttryck för vilka de är. En av grupperna som fanns med i frågebatteriet var "homosexuella". En stor andel av killarna som hade sålt sex uttryckte att de "gillade" homosexuella. Författarna till studien pekar på två olika förklaringar till detta. För det första kan det bero på att killar som säljer sex känner homosexuella män, eftersom de är deras kunder. En annan förklaring är att de själva är homosexuella. Författarna till den här rapporten ställer sig frågande till sättet att försöka mäta sexuell läggning, men resultatet är ändå relevant i ljuset av denna studie.

Det var nån som frågade mig. [...] Han ba "Vad ska jag ge dig?" och ja ba "Jag vet inte, jag måste gå och sälja lite saker" och han sa "Hur mycket behöver du då?", "Jag behöver typ 1000 kronor" [...] Han ba "Men jag ger dig 1 000 kronor om vi ses" så okej. Det var typ så det hände. Kille 17 år (Gäredal et al. 2009 s. 43)

I den här studien är det totalt 126 respondenter, 8 procent, som angett *Jag fick ersättning* som anledning till att de utförde en sexuell handling som de egentligen inte kände för. 8 procent ska i det här fallet inte tolkas som andel av den totala undersökningsgruppen, utan är andelen av dem som har gått med på sex trots att de egentligen inte kände för det. Det gör det svårt att jämföra andelen med resultat i tidigare undersökningar. Dock finns det andra likheter mellan resultatet i den här undersökningen och tidigare undersökningar. I ett flertal tidigare kvantitativa undersökningar har det framkommit att det är en större andel killar som säljer sex i jämförelse med tjejer (Abelsson et al. 2008, Hegna et al. 2002, Priebe et al. 2009). Detta stämmer överens med resultatet i den här undersökningen. 9 procent av killarna har tagit emot ersättning för sex, bland tjejerna är det 6 procent. I jämförelse mellan personer med olika kön är det dock störst andel bland personer med flera könskategorier. Andelen som har tagit emot ersättning för sex fördelat mellan olika kön presenteras i tabell 5.7. Skillnaden mellan personer med olika kön är inte statistiskt signifikant.

Tabell 5.7. Vad har anledningen/anledningarna varit?

	Tjej (n=678)	Killar (n=668)	Intergender/non- gender (n=40)	Osäker (n=23)	Annat (n=10)	Flera köns- kategorier (n=97)
Andel som tagit emot ersättning för sex (%)	6	9	10	13	10	14

Av dem som har fått ersättning för sex är det en större andel transpersoner, 15 procent, och personer med osäker transidentitet, 12 procent, än cispersoner, 7 procent. Sannolikheten att en transperson tar emot ersättning för sexuella handlingar är dubbelt så stor, i jämförelse med en cisperson. Personer som har tagit emot ersättning för sex har statistiskt lägre självkänsla än den övriga gruppen, se tabell 5.8.

Tabell 5.8. Självkänsla. Medelvärde.

	Rosenberg (RSC)*
Har tagit emot ersättning för sex	15,0
Har inte tagit emot ersättning för sex	17,2

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

I den här undersökningen framkommer det vidare att den vanligaste handlingen att få ersättning för är att bli filmad eller fotad i en sexuell situation. Var femte person som blivit filmad eller fotograferad under det senaste året uppger att de också har fått ersättning. Av dem som har haft oral- eller vaginalsex är det var tionde person. En större andel personer som har gått med på sexuella handlingar trots att de egentligen inte kände för det och har tagit emot ersättning upplever det i efterhand som jobbigt. Hälften uppger att det i efterhand har varit ganska jobbigt eller mycket jobbigt, bland de som inte mottagit ersättning är motsvarande andel 34 procent. Det förekommer att personer som utsatts för sexuella övergrepp får pengar eller annan ersättning av förövaren som "plåster på såren" (Priebe et al. 2009, Hegna et al. 2002). Om det har varit fallet

med de personer som har uppgett att de fått ersättning för sexuella handlingar i den här undersökningen går inte att uttala sig om.

OTRYGGHET OCH VÅLD

2008 utvidgades definitionen av hatbrott till att även omfatta olika brott med bifobiska, heterofobiska och transfobiska motiv. Ett heterofobiskt hatbrott är när en person blir kränkt eller utsatt på grund av sin heterosexualitet eller uppfattade heterosexualitet. Hatbrott innebär ofta en dubbel kränkning, dels mot individen som blir utsatt men också mot den grupp som den utsatta tillhör (Brå 2009). Att ingå i en grupp ur vilken personer blivit utsatta för våld eller hot skapar rädsla och otrygghet. I enkäten inkluderade vi frågor om otrygghet, hot och våld på grund av respondentens sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck. Huruvida ett brott kan klassificeras som ett hatbrott eller inte beror främst på förövarens motiv (Brå 2009). Eftersom vi har frågat efter förövarens motiv, kan de våldshandlingar som beskrivs i det här avsnittet, enligt Brottsförebyggande rådets definition, klassificeras som hatbrott. Enligt tidigare undersökningar polisanmäls cirka en fjärdedel av alla hatbrott (Tiby 1999). Så gott som samtliga anmälda hatbrott, 99,1 procent, relaterade till sexuell läggning utgörs av brott mot homosexuella (Brå 2009). Enligt resultatet i vår undersökning är det en betydande andel av de bisexuella samt transpersonerna som har utsatts för olika former av hatbrott i förhållande till homosexuella. Det tyder på att anmälningsbenägenheten i dessa två grupper är mycket liten.

Otrygghet

Totalt är det nästan en tredjedel, 32 procent, av hela undersökningsgruppen som någon gång har avstått från att gå ut på grund av rädsla för att bli illa behandlad på grund av sin sexuella läggning och/eller könsidentitet. Det är en mindre andel än i tidigare undersökningar. I Folkhälsoinstitutets webbenkät (Roth et al. 2006) uppgav 40 procent av de homo- och/eller bisexuella att de någon gång avstått från att gå ut. Skillnaden i resultat kan delvis bero på att frågan i Folkhälsoinstitutets undersökning, till skillnad från i den här, inte specificerade om rädslan var relaterad till respondentens sexuella läggning och/eller könsidentitet. Under det senaste året är motsvarande andel, i den här undersökningen, 8 procent. Fördelat på ålder är det en större andel i den yngsta åldersgruppen som har valt att stanna inne på grund av rädsla i jämförelse med personer mellan 19-23 år.

Tabell 6.1. Har det hänt under de senaste 12 månaderna att du har avstått från att gå ut av rädsla för att bli illa behandlad på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=142)	Cisperson (n=583)	Transperson* (n=159)	Cisperson (n=919)	Transperson* (n=113)	Cisperson (n=611)
Har undvikit att gå ut någon gång i månaden eller oftare under de senaste 12 månaderna (%)	21	8	12	6	10	5

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

Bland transpersoner och personer med osäker transidentitet är det en större andel som stannar inne på grund av rädsla jämfört med cispersonerna i den här undersökningen. Nästan hälften, 49

procent, av alla transpersoner och 40 procent av de med osäker transidentitet har någon gång undvikit att gå ut. Det är en större andel i jämförelse med tidigare undersökningar. 29 procent av transpersonerna uppgav i Folkhälsoinstitutets webbenkät (Roth et al. 2006) att de någon gång undvikit att gå ut ensam av rädsla för överfall, rån eller annat ofredande. Frågorna var dock olika formulerade då Roth et al (2006), till skillnad från den här undersökningen, inte preciserade om rädslan för överfall var relaterad till personens sexuella läggning och/eller könsidentitet.

En större andel av hbt-personer som bor i mindre städer eller på landsbygden tenderar att stanna inne på grund av rädsla för att gå ut, i jämförelse med hbt-personer boende i storstäderna Malmö, Göteborg eller Stockholm. I storstäderna är det 6 procent som har undvikit att gå ut en gång i månaden eller oftare, vilket är den lägsta andelen i jämförelse med övriga typer av bostadsorter. Störst andel är det bland dem som bor i en glesbygdskommun. Där har 15 procent av de unga hbt-personerna undvikit att gå ut en gång i månaden eller oftare. Skillnaden mellan grupperna är inte statistiskt signifikant.

Psykosocialt välbefinnande

Hbt-personer som har en svag social förankring, fått ett mestadels negativt bemötande från sin familj och sina vänner samt en bristande självkänsla tenderar att oftare stanna inne på grund av rädsla än övriga respondenter. Av dem som saknar nära vänner är det 12 procent som undviker att gå ut någon gång i månaden eller oftare, vilket kan jämföras med 8 procent av de som har många nära vänner. Var sjätte person av de som har fått ett mestadels negativt bemötande från familj och vänner undviker att gå ut någon gång i månaden eller oftare, vilket kan jämföras med 8 procent av de som fått mestadels positiva reaktioner. Unga hbt-personer som ofta stannar inne på grund av rädsla har dessutom i genomsnitt en lägre självkänsla än den övriga undersökningsgruppen (se tabell 6.2).

Tabell 6.2. Har det hänt under de senaste 12 månaderna att du har avstått från att gå ut av rädsla för att bli illa behandlad på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck? Självkänsla. Medelvärde.

	Rosenberg (RSC)*
Nej, det har aldrig hänt	18,7
Ja, någon enstaka gång	17,0
Ja, någon gång i månaden	15,1
Ja, flera gånger i månaden	16,1
Ja, flera gånger i veckan	12,1

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

Hot om våld

I hela undersökningsgruppen är det totalt 13 procent som har utsatts för hot om våld under de senaste 12 månaderna på grund av sin sexuella läggning och/eller könsidentitet. En större andel av de yngre personer har hotats i jämförelse med äldre. Av transpersonerna är det en fjärdedel, 24 procent, och av de med osäker transidentitet är det 18 procent som har blivit det. Yngre transpersoner tenderar att vara mer utsatta än äldre. För fördelning av de som har hotats uppdelat på transidentitet och ålder, se tabell 6.3.

Tabell 6.3. Har du blivit utsatt för hot om våld på grund av din sexuella läggning och/ eller könsidentitet/könsuttryck?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=142)	Cisperson (n=583)	Transperson* (n=159)	Cisperson (n=919)	Transperson* (n=113)	Cisperson (n=611)
Har utsatts för hot om våld under de senaste 12 månaderna (%)	27	15	21	11	16	8

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

Av transpersonerna och de med osäker transidentitet är det fler som är utsatta i samtliga åldersgrupper. Det är störst andel i gruppen transpersoner och personer med osäker transidentitet mellan 15-18 år, 27 procent, vilket totalt motsvarar 44 personer. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik anmäldes totalt 9 olaga hot/ofredande med transofobiskt motiv under 2008 (Brå 2009). Benägenheten att anmäla ett brott med transofobiskt motiv är därmed mycket liten. I tidigare avsnitt om sexuella övergrepp redogjordes för att en stor andel av hbt-ungdomarna är missnöjda med det bemötande som de fått i samband med att de gjort en polisanmälan. Även om inte motsvarande fråga ställdes i samband med det här avsnittet, kan säkerligen missnöjet med polisens bemötande minska benägenheten att anmäla ett brott.

Av dem som har blivit utsatta för hot har förövaren i 18 procent av fallen varit okänd för offret. I majoriteten av fallen har hotet uttalats på offentlig plats⁹, vilken 70 procent uppger. Yngre personer tenderar att i större utsträckning känna förövaren. 17 procent av personerna mellan 15-18 år som hotats, har varit utsatta av en annan person i skolan, oftast en elev. 37 procent befann sig också i skolan då den hotfulla situationen uppstod. Bland respondenter mellan 15-18 år som har utsatts för hot har 57 procent befunnit sig i skolan. Fler unga personer befinner sig i skolan dagligen och riskerar därmed i större utsträckning att bli utsatta för hot där. Transpersoner och personer med osäker transidentitet tenderar att i större utsträckning känna gärningspersonen. Totalt 19 transpersoner och personer med osäker transidentitet (11 procent) har utsatts för hot om våld från en familjemedlem. Av cispersonerna är motsvarande andel 7 procent (n=41) (skillnaden är inte statistiskt signifikant).

Det är en något större andel hbt-personer boende i glesbygd som har utsatts för hot om våld i jämförelse med personer boende i större städer. Av respondenterna boende i glesbygd är det 7 personer, det vill säga 18 procent av de som har utsatts för hot om våld under det senaste året, motsvarande andel av dem som bor i storstäder är 16 procent (skillnaden är dock inte statistiskt signifikant).

Psykosocialt välbefinnande

Av gruppen som saknar nära vänner är det 14 procent som har varit utsatta för hot om våld under de senaste 12 månaderna. Motsvarande andel som har flera vänner är 15 procent. Det är en lika stor andel av de som har ett svagt respektive starkt socialt stöd som har utsatts för hot om våld. Andelen hotade skiljer sig dock när det gäller vilket bemötande man fått från familj och vänner. 37 procent av dem som fått mest negativa reaktioner har utsatts för hot om våld under de senaste 12 månaderna. Av dem som fått mest positiva reaktioner är det 14 procent som utsatts. Att ha blivit hotad samvarierar även med en lägre självkänsla hos respondenterna, se tabell 6.4.

⁹ I enkäten exemplifierades offentlig plats med ”till exempel på stan eller på uteställen”.

Tabell 6.4. Har du blivit utsatt för hot om våld på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck? Självkänsla. Medelhärde.

	Rosenberg (RSC)*
Har blivit hotad under det senaste året	16,4
Har inte blivit hotad	18,2

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

Våld

I hela undersökningsgruppen uppger 4 procent av respondenterna att de utsatts för fysiskt våld under de senaste 12 månaderna på grund av sin sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck. Det är en lägre andel än i jämförelse med tidigare undersökningar. I Folkhälsoinstitutets undersökning (Roth et al. 2006) är motsvarande andel 13 procent. Skillnaden i resultat kan troligen delvis förklaras med att vi i vår undersökning frågade efter huruvida våldet var relaterat till personens sexuella läggning och/eller könsidentitet, vilken inte gjordes i Folkhälsoinstitutets undersökning. Yngre personer tenderar att vara mer våldsutsatta än äldre. Av personer mellan 15-18 år är det 7 procent, vilket kan jämföras med 1 procent av personerna mellan 23-26 år. Av transpersonerna och personer med osäker transidentitet är det en jämn stor andel, 5 procent, som utsatts för våld under det senaste året. Yngre transpersoner tenderar att vara mer våldsutsatta än äldre. För fördelning andelen som utsatts för våld fördelat på transidentitet och ålder, se tabell 6.5. Skillnaden mellan de olika grupperna är inte statistiskt signifikant.

Tabell 6.5. Har du blivit utsatt för fysiskt våld på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck?

	15-18 år		19-22 år		23-26 år	
	Transperson* (n=160)	Cisperson (n=650)	Transperson* (n=189)	Cisperson (n=1019)	Transperson* (n=118)	Cisperson (n=650)
Har utsatts våld under de senaste 12 månaderna (%)	8	7	5	3	2	1

*Transperson infattar här både personer som uppgett att de är transpersoner och personer som är osäkra på sin transidentitet.

Den mest våldsutsatta gruppen fördelat på ålder och könsidentitet är personer med osäker transidentitet mellan 15-18 år, i vilken 9 procent har utsatts för våld under det senaste året. Under 2008 polisanmäldes totalt 4 misshandelsbrott med transofobiskt motiv (Brå 2009).

Av dem som har utsatts för våld har gärningspersonen i majoriteten av fallen varit okänd för offret (66 procent). Det stämmer väl överens med Brottsförebyggande rådets statistik (Brå 2009). Skolan är en arena där framförallt många hbt-killar utsätts för våld. I 14 procent av fallen då en kille varit offer har förövaren varit relaterad till skolan. Det är en dubbelt så stor andel i jämförelse med våldsutsatta tjejer, skillnaden mellan grupperna är dock inte statistisk signifikant. Tidigare forskning har visat att killar vanligtvis är mer utsatta för våld med homofobiskt motiv i skolmiljö (Brå 2009). Tjejer uppger dock i större utsträckning än killar att de utsatts för våld från en familjemedlem eller partner.

Det är en större andel hbt-personer boende i storstäder som har utsatts för våld i jämförelse med personer boende i mindre orter. Av de respondenter som bor i en storstad har 4,3 procent utsatts

för våld under det senaste året. 1 person boende i glesbygd har utsatts för våld under det senaste året (skillnaden är dock inte statistiskt signifikant).

Psykosocialt välbefinnande

Av de som saknar nära vänner har 5 procent utsatts för våld under det senaste året. Motsvarande andel av de som har många nära vänner är 4 procent (skillnaden mellan grupperna är inte statistisk signifikant). Av dem som fått ett negativt bemötande från familj och vänner är det 15 procent som har utsatts för våld under det senaste året, motsvarande andel av de som fått mest positiva reaktioner är 4 procent. Personer som har fått ett negativt bemötande från familj och vänner tenderar således att i större utsträckning också att ha utsatts för våld. Unga hbt-personer som har utsatts för våld har i genomsnitt en betydligt lägre självkänsla än de som inte utsatts för våld, se tabell 6.6.

Tabell 6.6. Har du blivit utsatt för fysiskt våld på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck? Självkänsla. Medelvärde

	Rosenberg (RSC)*
Har utsatts för våld under det senaste året	14,3
Har inte utsatts för våld	18,1

*Rosenbergs frågeformulär (RSC) som mäter självkänsla. Skalan går från 0 till 30 och höga värden tyder på en god självkänsla.

SAMMANFATTNING

Den här studien är genomförd av RFSL Ungdom i samarbete med Ungdomsstyrelsen och med ekonomiskt stöd från Brottsofferfonden och Ungdomsstyrelsen. Syftet är att undersöka hbt-ungdomars livssituation samt eventuella skillnader och likheter inom gruppen utifrån fyra följande områden: psykosocial livssituation, sexuella övergrepp, sexuell gränssättning samt otrygghet och våld. I studien mättes psykosocial livssituation med frågor om socialt stöd, bemötande från familj och vänner relaterat till ens sexuella läggning och/eller könsidentitet samt självkänsla.

En slutsats är att de hbt-personer som har utsatts för sexuella övergrepp och våld tenderar att ha en mer problematisk psykosocial livssituation. Den mest genomgående mest utsatta gruppen är yngre transpersoner och personer med osäker transidentitet. De är generellt mer utsatta för våld, sexuella övergrepp och har större svårigheter att sätta sexuella gränser. Vidare tenderar gruppen transpersoner och personer med osäker transidentitet att ha en sämre psykosocial livssituation.

Totalt har 57 procent av dem som ingår i undersökningen någon gång blivit utsatta för sexuella övergrepp. Motsvarande andel under det senaste året är 35 procent. En större andel yngre respondenter, mellan 15-18 år, har genomgående utsatts för sexuella övergrepp oberoende av vilken typ av sexuell handling det har rört sig om, i jämförelse med respondenter som är äldre. Den vanligaste sexuella handlingen respondenter har utsatts för är att någon berört deras kön eller bröst. Vidare är det nästan var tredje person i hela undersökningsgruppen som någon gång blivit tvingad till analsex, vaginalsex eller oralsex. Personer med en bristande psykosocial förankring tenderar i större utsträckning att också vara utsatta för sexuella övergrepp. Drygt hälften av dem som utsatts för ett sexuellt övergrepp uppger att de har haft någon att prata med om det. Majoriteten har valt att vända sig till kompisar för att få stöd. Det är dock en tredjedel av dem som har utsatts för ett sexuellt övergrepp som uppger att de inte har haft någon att anförtra sig åt angående det som inträffat. Vidare uppger få respondenter att de har anmält det sexuella övergreppet till polisen, 90 procent som har utsatts har inte anmält ett enda övergrepp. Av dem som har anmält är majoriteten missnöjda med polisens bemötande.

Bland transpersoner mellan 15-18 år är det 62 procent som någon gång har gått med på sexuella handlingar trots att han/hon/hen inte kände för det. Den vanligaste sexuella handlingen som man har gått med på, är att ha låtit en person beröra sitt kön eller sina bröst. En fjärdedel av de som har besvarat frågan uppger att det har hänt under de senaste 12 månaderna. Den vanligaste anledningen till att man har gått med på sex, trots att man egentligen inte kände för det, är att man inte ville göra personen besviken genom att säga nej. Den minst förekommande anledningen är att man fick någon form av ersättning, 8 procent av dem som har besvarat frågan har angett det alternativet.

Av de som har besvarat enkäten har 32 procent någon gång avstått från att gå ut av rädsla att bli illa behandlad på grund av sin sexuella läggning och/eller könsidentitet. Under det senaste året är motsvarande andel 8 procent. Yngre respondenter tenderar att i större utsträckning uppleva otrygghet i jämförelse med äldre. Av transpersonerna och personer med osäker transidentitet är det 49 procent respektive 40 procent som någon gång undvikit att gå ut på grund av rädsla. En större andel av dem med en problematisk psykosocial livssituation tenderar att undvika att gå ut. Dessa har även en signifikant lägre självkänsla än den övriga gruppen.

I hela undersökningsgruppen är det totalt 13 procent som någon gång har utsatts för hot om våld under det senaste året. Yngre hbt-personer tenderar att vara mer utsatta än äldre. Av transpersonerna och personerna med osäker transidentitet är det 24 procent respektive 18 procent som hotats under det senaste året. Förövaren har i större delen av fallen varit okänd för offret. Inte helt förvånande är yngre personer mer utsatta i skolan i jämförelse med äldre. Transpersoner och personer med osäker transidentitet tenderar i större utsträckning att vara bekant med gärningspersoner i jämförelse med cispersoner. Hbt-personer som fått ett mestadels negativt bemötande från familj och vänner samt har en lägre självkänsla har i större utsträckning även utsatts för hot om våld. Av de som saknar nära vänner respektive har många nära vänner är andelarna som har utsatts för hot om våld jämnstora, 14 procent.

I hela undersökningsgruppen har 4 procent uppgett att de utsatts för fysiskt våld under de senaste 12 månaderna på grund av sin sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck. Yngre respondenter tenderar att vara mer våldsutsatta än äldre. Av personerna mellan 15-18 år är det 7 procent, vilket kan jämföras med 1 procent av personerna mellan 23-26 år. Gärningspersonen är i större delen av fallen okänd för offret. 5 procent av transpersonerna respektive personerna med osäker transidentitet har utsatts för våld under det senaste året. Yngre transpersoner är mer våldsutsatta än äldre. Av transpersonerna mellan 15-18 år har 7 procent utsatts för våld under det senaste året. Hbt-personer som fått ett negativt bemötande från familj och vänner samt har en bristande självkänsla, tenderar att vara mer utsatta för fysiskt våld. Det finns ingen signifikant skillnad mellan antalet nära vänner och utsattheten för våld.

AVSLUTANDE DISKUSSION

I den här studien har vi visat att ett bristande psykosocialt välbefinnande och utsatthet för våld och sexuella övergrepp samt problem med sexuell gränssättning samvarierar. Vidare har en relativt stor andel unga hbt-personer konstaterats utsatta för övergrepp och våld. Trots resultatet i den här undersökningen är det viktigt att komma ihåg att det finns många hbt-ungdomar, med ett gott psykosocialt välbefinnande, som *inte* har erfarenheter av övergrepp eller våld.

Gruppen hbt-ungdomar består av personer med varierande bakgrund. En transperson på en mindre ort i södra Sverige delar säkerligen inte många erfarenheter med en homosexuell person som bor i Stockholm. Det finns dock någonting som de båda har gemensamt. De bryter båda mot normen i ett samhälle som präglas av heteronormativitet. Det får olika konsekvenser

beroende på hur stark heteronormen är i de sammanhang de befinner sig i och hur mycket normbrytare de uppfattas vara. En vanlig konsekvens är känslan av otrygghet. I RFSL Ungdoms intervjustudie beskriver transpersoner hur de upplever otrygghet och rädsla i vardagen, framförallt i sammanhang då kön aktualiserades, till exempel vid användning av offentliga toaletter och omklädningsrum (Darj et al. 2008). Upplevelsen av otrygghet är någonting som återkommer i den här studien. En stor del av transpersonerna och personerna med osäker transidentitet undviker att gå ut på grund av rädsla för att bli illa behandlad. Att undvika omklädningsrum, toaletter och andra offentliga rum begränsar transpersoners rörelsefrihet. Rädslan för att utsättas för våld eller obehag riskerar att påverka personens möjlighet till ett fungerande socialt liv, och därmed dess hälsa negativt.

I den här studien framkommer det att en stor andel av dem som har polisanmält sexuella övergrepp är missnöjda med polisens bemötande. Det kan i vissa fall bero på okunskap om unga hbt-personers livssituation hos rättsväsendet, vilket yttrar sig i en omedveten diskriminering. I RFSL Ungdoms tidigare studier beskriver ungdomar hur de upplever ett bristfälligt bemötande från vården och rättsväsendet, de instanser i samhället som finns till för att skydda och hjälpa. Det resulterar i att många hbt-personer har låga förväntningar på att få ett professionellt bemötande. I värsta fall leder det till att hbt-personer inte tar kontakt med polis och sjukvård, trots att behov finns. En annan konsekvens är att frånvaron av kränkningar blir liktydigt med upplevelsen av ett bra bemötande. Det är oacceptabelt. Unga hbt personer som utsatts för hot, våld och sexuella övergrepp måste få ett adekvat stöd från samhället utan att riskera att bli ifrågasatta för sin sexuella läggning eller könsidentitet. Att få ett bra bemötande ska inte hänga på huruvida man lyckas träffa en lärare, sjuksköterska eller polis som har privat intresse att se bortom heteronormen. Kunskapen om unga hbt-personers livsvillkor måste finnas hos alla relevanta samhällsaktörer. I de fall den saknas måste den professionella aktören själv ta ansvar för att fylla kunskapsluckorna. Det ska aldrig vara vårdtagarens eller elevens uppgift att utbilda professionella om till exempel transfrågor. Ett exempel på en situation i vilken vårdgivaren tog sitt ansvar på ett mycket bra sätt beskrivs i RFSL Ungdoms intervjustudie *Är du kille eller tjej?* (Darj et al. 2008)

Min psykolog sa att "jag har inte så mycket transkompetens med det ska inte gå ut över dig. Jag ska se till att är det något jag inte förstår så kommer jag skaffa mig den kompetensen." Och det kändes väldigt bra, för man har ju hört historier där människor nästan har fått undervisa sina psykologer. [...] Henrik (i Darj et al. 2008 s. 24)

En ytterligare slutsats som kan dras utifrån undersökningens resultat är att det måste finnas fler forum för unga hbt-personer. Att inte bli ifrågasatt på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet och att ha personer att identifiera sig med är centralt för ett psykosocialt välbefinnande. Ett positivt exempel är RFSL Stockholms ungdomsverksamhet Egalia. Andra exempel är de sociala aktiviteter som arrangeras av RFSL Ungdoms distrikt på de orter där organisationen finns representerad. I RFSL Ungdoms tidigare studier (se till exempel Darj et al. 2008) berättar intervjupersoner hur de kunnat sätta ord på sin transidentitet först efter det att de mött en annan transperson. Vetskapen om att man inte är ensam är väldigt viktigt för möjligheten till identifikation och därmed självbekräftelse. Det finns ett antal exempel på verksamheter som liknar Egalias, dessvärre är majoritet av dem belägna i de större städerna, vilket drabbar hbt-ungdomar som bor på mindre orter. För att se till att även unga hbt-personer som inte bor i närheten av en större stad har möjlighet att delta i ett motsvarande forum, bör det finnas minst en icke heteronormativ ungdomsverksamhet i varje kommun.

Unga hbt-personers utsatthet kan i vissa fall skilja sig från andra ungdomars. I studien framkommer att en relativt stor andel av unga hbt-personerna har erfarenheter av ett negativt bemötande från sina föräldrar relaterat till sin sexuella läggning och/eller könsidentitet. Ungdomar är många gånger beroende av sina föräldrar och i de fall då dessa inte accepterar sitt

barns sexuella läggning och/eller könsidentitet kan det påverka den unga personen mycket negativt. I RFSL Ungdoms tidigare studier har unga transpersoner beskrivit hur de slutat få pengar av sina föräldrar för att de inte ska kunna köpa kläder som de är bekväma i utifrån sin könsidentitet. För att upptäcka och agera mot den typen av försök av föräldrar att begränsa ungdomars möjlighet att uttrycka sin könsidentitet, måste socialtjänsten ha kunskap och befogenheter.

För att vända trenden med låg psykosocial hälsa och hög utsatthet för risker hos unga hbt-personer behövs insatser på flera nivåer: specifika arenor med identitetsstärkande verksamhet för unga hbt-personer samt hbt-kompetens och såväl vilja som förmåga att ge ett respektfullt och ändamålsenligt bemötande hos samhällets instanser såsom rättsväsende, vård och skola. Dessutom behöver heteronormativiteten motverkas och hbt-frågor synliggöras i ungdomars sociala sammanhang såsom inom idrott och på fritidsgårdar.

REFERENSER

- Abelsso, J. & Hulusjö, A. (2008). *I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborg: Göteborg stad, Social resursförvaltning.
- BRIS. (2008). *Barnen, BRIS och IT. En studie av ungas kontakter med BRIS om internet, it och mobiltelefoni*. Stockholm: BRIS.
- Brå. (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfång, karaktär och åtgärder*. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2008). *Våldtäkt mot personer 15 år eller äldre. Utveckling under åren 1995-2006*. Rapport 2008:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2009). *Hatbrott 2008*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Darj, F. & Nathorst-Böös, H. (2008). *Är du kille eller tjej?* Stockholm: RFSL Ungdom.
- Duncan, D. & White, J. & Nicholson, T. (2003). 'Using Internet-based Surveys to Reach Hidden Populations: Case of Nonabusive Illicit Drug Users'. *American Journal of Health Behavior* 27(3):208-218.
- Gärdal, M. & Nathorst-Böös, H. (2009). *Internet utanför heteronormen*. Stockholm: RFSL Ungdom.
- Hegna, K. & Pedersen, W. (2002). *Sex för överlevelse eller skyggebilder av kjejarlighet*. NOVA Rapport 5/02. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Knutagård, H. (2009). *"Men du har ju blivit våldtagen"- om våldtagna mäns ordlöshet*. Malmö: Socialhögskolan.
- Larsson, S. & Lilja, J. & Fossum, B. (2008). *Vem får man vara i vårt samhälle? Om transpersoners psykosociala situation och psykiska hälsa*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Priebe, G. & Svedin CG. (2004) 'Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter' i SOU rapport 2004:71 (2004). *Sexuell exploatering av barn i Sverige*. Stockholm.
- Priebe, G. (2008). *Sexuell exploatering av barn och unga. Sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004-2008*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Priebe, G. & Svedin CG. (2009). 'Unga, sex och internet', i Ungdomsstyrelsens *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the adolescent self-image*. Rev. edition. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Roth, N. & Boström, G. & Nykvist, K. (2006). *Hälsa på lika villkor? Hälsa och livsvillkor bland hbt-personer*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Svedin, C.G. & Priebe, G. (2007). 'Selling sex in a population-based study of high-school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates'. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 21-32.
- Tiby, E. (1999). *Hatbrott? Homosexuella kvinnor och mäns berättelse om utsatthet för brott*. Stockholm: Stockholms universitet, kriminologiska institutionen.
- Statens folkhälsoinstitut. (2005). *Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation*.

Bilaga 1

Enkät

Nu kommer först några allmänna frågor om dig och din bakgrund.

1. Vilket år är du född? ..... (rullgardinsmeny)
2. I vilket län bor du?
3. I vilken kommun bor du? ..... (rullgardinsmeny)
4. Anser du dig vara transperson¹⁰?
  - Ja
  - Nej
  - Vet inte
5. Vilket kön anser du dig ha? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)
  - Kille
  - Tjej
  - Intergender/nongender¹¹
  - Osäker
  - Annat: .....
6. Vilken läggning anser du dig ha?
  - Hetero
  - Homo
  - Bi
  - Queer¹²
  - Osäker
  - Annan: .....
7. Hur väl stämmer följande påståenden in på dig?

	Ja, håller med helt och hållet	Ja, håller delvis med	Nej, håller delvis inte med	Nej, håller inte alls med
Jag är i stort sett nöjd med mig själv	☐	☐	☐	☐
Ibland tycker jag att jag inte duger till någonting	☐	☐	☐	☐
Jag tycker att jag har flera goda egenskaper	☐	☐	☐	☐

¹⁰ Transperson är ett paraplybegrepp som används om människor som på olika sätt bryter mot samhällets normer kring könsidentitet och könsuttryck, exempelvis transvestiter, transsexuella och intergenderpersoner.

¹¹ En person som är intergender/nongender upplever att den befinner sig mellan eller bortom de traditionella könskategorierna.

¹² Att identifiera sig som queer kan betyda att man är könsöverskridare eller icke-hetero.

Jag kan göra saker lika bra som de flesta andra	☐	☐	☐	☐
Jag känner att jag inte har mycket att vara stolt över	☐	☐	☐	☐
Jag känner att jag är en värdefull person, minst lika värdefull som andra	☐	☐	☐	☐
Jag skulle önska att jag hade mer respekt för mig själv	☐	☐	☐	☐
Jag är ofta benägen att känna mig misslyckad	☐	☐	☐	☐
Jag har en positiv inställning till mig själv	☐	☐	☐	☐
Ibland känner jag mig helt oduglig	☐	☐	☐	☐

8. Har du just nu någon riktigt nära vän *eller annan person* du kan samtala förtroligt med om nästan alla dina personliga saker?

- jag har inga nära vänner eller någon annan person jag kan samtala med
- jag har en nära vän /annan person
- jag har två nära vänner /andra personer
- jag har flera nära vänner/andra personer
- vet ej

9. Vad tycker du om att göra på fritiden? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Idrotta
- Umgås med kompisar
- Delta i föreningsverksamhet, berätta gärna vilken typ av verksamhet:.....
- Läsa/lyssna på musik
- Spela datorspel/tv-spel
- Måla/sy eller annan skapande verksamhet
- Det finns inget att göra där jag bor. Vilken fritidsaktivitet skulle du vilja ?.....
- Annat: .....

Det bänder att människor utsätts för obehagliga handlingar av andra på grund av sin sexuella läggning och/eller könsidentitet/ könsuttryck. Nu kommer några frågor om sådana situationer.

10. Har du fått några reaktioner från personer i din närhet (till exempel nära vänner och familj) som du tror har att göra med din sexuella läggning och/eller könsidentitet¹³/könsuttryck¹⁴?

- Jag har inte fått några reaktioner
- Jag har fått mest positiva reaktioner
- Jag har fått mest negativa reaktioner
- Det är få eller inga personer som känner till min sexuella läggning och/eller könsidentitet
- Vet ej

11. Har det hänt under de senaste 12 månaderna att du har avstått från att gå ut av rädsla för att bli illa behandlad på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck

- Nej, det har aldrig hänt
- Nej, det har inte hänt under de senaste 12 månaderna, men tidigare
- Ja, någon enstaka gång

¹³ Könsidentitet är en persons själv identifierade, självupplevda kön, det kön en person känner sig som.

¹⁴ Könsuttryck är hur en person uttrycker sitt kön, genom exempelvis kläder, kropps språk och socialt beteende.

- Ja, någon gång i månaden
- Ja, flera gånger i månaden
- Ja, flera gånger i veckan
- Vet ej

12. Har blivit utsatt för hot om våld¹⁵ på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck?

- nej → gå vidare till fråga 15
- ja, för mer än ett år sedan
- ja, under de senaste tolv månaderna
- Vet ej → gå vidare till fråga 15

13. Vilken relation har du till personen/personerna som utsatte dig för hot om våld på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Okänd
- Bekant
- Vän
- Partner
- Familjemedlem
- Släkting
- Annan relation, vilken: .....

14. Var blev du utsatt för hot om våld på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Hemma hos mig
- Annan persons bostad
- Skolan
- Fritidsgården/ungdomsgården
- Universitet/högskola
- Jobbet
- På offentlig plats (till exempel på stan eller uteställe)
- Internet/Mobiltelefon
- Annan plats, vilken: .....

15. Har du blivit utsatt för fysiskt våld på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck?

- nej → gå vidare till fråga 18
- ja, för mer än ett år sedan
- ja, under de senaste tolv månaderna
- Vet ej → gå vidare till fråga 18

16. Vilken relation har du till personen/personerna som utsatte dig för fysiskt våld på grund av din sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Okänd
- Bekant
- Vän
- Partner
- Familjemedlem
- Släkting
- Annan relation, vilken: .....

17. Vilken plats befann du dig på när du blev utsatt för fysiskt våld på grund av din sexuella läggning och/eller

¹⁵ Hot om våld innebär att någon/några säger något och/eller skapar en sådan situation eller stämning som gör att man blir rädd för att utsättas för våld.

könsidentitet/könsuttryck? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Hemma hos mig
- Annan persons bostad
- Skolan
- Fritidsgården/ungdomsgården
- Universitet/högskola
- Jobbet
- På offentlig plats (till exempel på stan eller uteställe)
- Annan plats, vilken: .....

Det händer att människor övertalas, pressas eller tvingas till sexuella handlingar som de inte kan värja sig emot. Nu kommer några frågor om sådana situationer.

18. Har du någon gång blivit tvingad till något av följande *mot din vilja*? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

Någon har blottat sig för dig

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Någon har berört ditt kön eller dina bröst

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Onanerat åt någon

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Visat ditt könsorgan

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Visat dina bröst

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Blivit fotograferad/filmad i en sexuell situation

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Visat dig i en sexuell situation framför webcam

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Sexchattat/haft telefonsex

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft smeksex

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft oralsex

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft vaginalsex

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft analsex

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Någon har lagt ut nakenbilder på dig på Internet

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

→ nej på alla alternativ, gå vidare till fråga 32

19. Vid hur många tillfällen har du blivit utsatt för detta *mot din vilja*? (uppskatta om du inte vet eller kommer ihåg)

- Antal: .....

20. Har du kunnat prata med någon om det som hänt?

- ja
- nej → gå vidare till fråga 23
- Vet ej → gå vidare till fråga 23

21. Med vem/vilka har du pratat med om det som hänt? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Kompisar → gå vidare till fråga 23
- Syskon → gå vidare till fråga 23
- Föräldrar → gå vidare till fråga 23
- Andra närstående vuxna → gå vidare till fråga 23
- Lärare/fritidsledare → gå vidare till fråga 23
- Stödfunktion på Internet/via telefon → gå vidare till fråga 23
- Partner/partners → gå vidare till fråga 23
- Skolpsykolog/skolkurator/skolsköterska
- Personal på Ungdomsmottagning
- Annan vårdpersonal (På till exempel BUP eller akutmottagning)
- Annan person/personer: ..... → gå vidare till fråga 23

22. Vad tycker du om det bemötande som du fått från vårdpersonal (till exempel skolpsykolog/skolkurator/skolsköterska, personal på ungdomsmottagning, annan vårdpersonal)?

- Mycket nöjd
- Ganska nöjd
- Varken nöjd eller missnöjd
- Ganska missnöjd
- Mycket missnöjd Kommentar: _____

23. Har du polisanmält någon/några av händelserna och i sådana fall hur många?

- nej, jag har inte polisanmält någon/några av händelserna → gå vidare till fråga 25
- ja, jag har polisanmält → ange antal gånger:.....

24. Vad tycker du om polisens bemötande?

- Mycket nöjd
- Ganska nöjd
- Varken nöjd eller missnöjd
- Ganska missnöjd
- Mycket missnöjd
- Kommentar: _____

Nu kommer några frågor om hur du upplevt att utsättas sexuella handlingar mot din vilja. Om du har blivit utsatt för flera saker, tänk på den händelse som du upplevde som mest obehaglig när du svarar på följande frågor.

25. Vad var det som hände: (ngn form av rullista)

- Någon har blottat sig för dig
- Någon har berört ditt kön eller dina bröst
- Onanerat åt någon
- Visat ditt könsorgan
- Visat dina bröst
- Blivit fotograferad/filmad i en sexuell situation
- Visat dig i en sexuell situation framför webcam
- Sexchatt/haft telefonsex
- Haft smeksex
- Haft oralsex
- Haft vaginalsex
- Haft analsex
- Någon har lagt ut nakenbilder på dig på Internet

26. Hur gammal var du när det inträffade?

- _____

27. Var det fler än en person som utsatte dig för detta?

- Ja, antal.... Nej Vet inte

28. Hur gammal var personen/personerna? (Uppskatta om du inte vet eller kommer ihåg)

_____

29. Vilket/vilka kön hade personen/personerna som utsatte dig för detta? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Man/män * Kvinna/kvinnor
 Man/män och kvinna/kvinnor
 Intergender /nongender¹⁶
 Vet inte

30. Vilken relation har du till personen/personerna som utsatte dig för detta? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Okänd
 Bekant
 Vän
 Partner
 Familjemedlem
 Släkting
 Annan relation, vilken: .....

31. Vilken plats befann du dig på när du blev för detta? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

- Hemma hos mig
 Annan persons bostad
 Skolan
 Fritidsgården/ungdomsgården
 Universitet/högskola
 Jobbet
 På offentlig plats (till exempel på stan eller uteställe)
 Internet/Mobiltelefon
 Annan plats, vilken: .....

Ibland händer det att människor självmant går med på sexuella handlingar trots att de egentligen känner att de inte vill. Här kommer några frågor som rör sådana tillfällen.

32. Har det hänt att du gått med på att göra något av följande *fast du egentligen inte kände för det?* (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

Någon har blottat sig för dig

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Någon har berört ditt kön eller dina bröst

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Onanerat åt någon

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Visat ditt könsorgan

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Visat dina bröst

- ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

---

¹⁶ En person som är intergender/nongender upplever att den befinner sig mellan eller bortom de traditionella könskategorierna.

Blivit fotograferad/filmad i en sexuell situation

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Visat dig i en sexuell situation framför webcam

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Sexchattat/haft telefonsex

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft smeksex

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft oralsex

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft vaginalsex

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft analsex

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Någon har lagt ut nakenbilder på dig på Internet

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

Haft oskyddat sex

ja, för mer än ett år sedan ja, under de senaste tolv månaderna nej

→ nej på alla alternativ, gå vidare till slutet

33. Vid hur många tillfällen under de senaste 12 månaderna har du gått med sexuella handlingar *fast du egentligen inte kände för det* (uppskatta om du inte exakt vet eller kommer ihåg)

Antal .....

34. Vad har anledningen/anledningarna varit? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ)

Jag kände att jag inte ville göra personen/personerna besvikna genom att säga nej

Jag hade sagt innan att jag/vi skulle göra det

Det kändes bra i början och sen kändes det fel att avbryta

Jag var kär eller intresserad av personen/personerna

Jag längtade efter att ha sex, men inte med den person/personerna som jag hade sex med

Jag var smickrad av att någon var intresserad av mig/ville ha sex med mig

Jag fick ersättning (till exempel pengar, alkohol/droger, kläder eller annat)

Jag blev övertala

Jag vågade inte säga nej

Jag ville ha bekräftelse

Annan anledning: _____

Vet inte

35. Hur har det känts i efterhand?

Inte jobbigt alls

→ gå vidare till kommentarsrutan

Lite jobbigt

Ganska jobbigt

Mycket jobbigt

Vet inte

→ gå vidare till kommentarsrutan

36. Har du kunnat prata med någon om det som hänt?

Ja

Nej → gå vidare till kommentarsrutan

Vet inte → gå vidare till kommentarsrutan

37. Med vem/vilka har du pratat med om det som hänt? (Här kan du fylla i flera svarsalternativ.)

- Kompisar → gå vidare till kommentarsrutan
- Syskon → gå vidare till kommentarsrutan
- Föräldrar → gå vidare till kommentarsrutan
- Andra närstående vuxna → gå vidare till kommentarsrutan
- Lärare/fritidsledare → gå vidare till kommentarsrutan
- Stödfunktion på Internet/via telefon → gå vidare till kommentarsrutan
- Partner/partners → gå vidare till kommentarsrutan
- Skolpsykolog/skolkurator/skolsköterska
- Personal på Ungdomsmottagning
- Annan vårdpersonal (På till exempel BUP eller akutmottagning)
- Annan person/personer, vilka: ..... → gå vidare till kommentarsrutan

38. Vad tycker du om det bemötande som du fått?

- Mycket missnöjd
- Ganska missnöjd
- Varken nöjd eller missnöjd
- Ganska nöjd
- Mycket nöjd
- Kommentar: _____

39. Tack för din medverkan!! Genom att dela med dig av dina tankar och upplevelser hjälper du oss i vårt politiska och förebyggande arbete. Du och dina svar är viktiga! Har du några ytterligare kommentarer eller tankar som du vill dela med dig av till oss så kan du skriva dem här